

evangélikus

82. évfolyam, 1. szám
2017. január 8.

élet

Reformáció testközelből
Panorámaképen 1517 Wittenbergje
20. oldal

www.reformacio500.hu
www.evangelikus.hu

2017

ISTEN KEGYELMÉBŐL SZABADON SZOLGÁLNI

Reformáció és ünnep

Készül a budapesti reformációi emlékmű

Budapest XVI. kerületében, a – friss elnevezéssel – Reformátorok terén 2017 októberére készül el a reformáció emlékműve. A szoboregyüttes alkotója R. Törley Mária. Az egyebek mellett a

Magyar Érdemrend lovagkeresztjével és Molnár-C. Pál-díjjal is elismert művész nevéhez számos köztéri és templomi szobor kötődik. A készülő szoborcsoportról, a reformáció üzenetéről és az ökumenéről is beszélgettünk.

Vízkereszt a misszió ünnepe

Az Evangélikus Külmisziói Egyesület hűséges tagjai egész évben támogatnak Kenya fővárosában, Nairóbiban nyomorgó özvegyasszonyokat, árva gyermekeket. Az

érintettek számára a naponként kapott egyszerű ebéd, az iskolai tandíj fedezése az életben maradáshoz vezet. A kongói Tanganyika-tavi Evangélikus Egyházkerület százötven diákjának támogatása hasonlóképpen nyújt segítséget ahhoz, hogy a fiatalok munkát találjanak saját hazájukban, ne vándoroljanak el, s így ne váljanak kiszolgáltatott migránsokká.

Párhuzamos keresztutak

Van azonban Fama-gustának – török nevén Gazimağusának – egy virágzó része is: a bazárnegyed, közép-pontjában hatalmas gótikus katedrálissal.

A gyönyörű épület, a

Szent Miklós tiszteletére épült székesegyház a 16. század vége óta a hódító, Lala Musztafa pasa mecsetje... A város többi gótikus temploma régóta romokban.

Szívesen

Az újév vasárnapi szolgálatukra készülő lelkészekhez hasonlóan mi is a két ünnep között feszültünk neki a tavalyi év utolsó feladatának, hogy az esztendő utolsó előtti napján nyomdába juttathassuk az *Evangélikus Élet* január 8-i dátummal megjelenő, idei első számát. Azt azonban már korábban eldöntöttük, hogy az e magazin cikkeinek ajánlására hivatott oldalon mentseget keresünk majd néhány vitatható szerkesztői megoldásra...

Az állandó rovatok – állandó rovatok. Hogy azonban az első számban a Magyarországi Evangélikus Egyház elnökségének mindkét tagja (az országos felügyelő és az elnök-püspök) adjon számot múltjáról-jelenéről-jövőbeli tervekről, arról az Evangélikus Információs Szolgálat munkatársainak kollektív bölcsessége döntött. Az viszont évtizedes hagyomány, hogy az év igéjéről a mindenkor elnök-püspök gondolatait osztjuk meg olvasóinkkal az *Evangélikus Élet* hasábjain. S hogy történetesen az *Égtájoló* rovatban is Gáncs Péter került sorra? No, ez már bizonyára nem a véletlen műve. (És újraolvasva a három elnök-püspöki megnyilatkozást, azt kell hinnünk, tényleg nem az.)

A fényképválasztás ügyében – magazinok esetén – a képszerkesztő az illetékes, egyébiránt pedig tisztelettel jelzem, hogy az *Evangélikusság és ökumené* című írást (25–29. oldal) felelős kiadónk kifejezett kérésére közli hetilapunk. Sietek hozzátenni: szíves-örömet. E szokatlanul száraznak tetsző szöveg ugyanis a maga nemében egyedülálló tanulmány, amelyben hittudományi egyetemünk tanszékvezető docense referenciaértékű alapossággal foglalja össze a témát.

S hogy akkor ebben a megtisztelő kötelezettségekkel tűzdelt számban miben áll a szerkesztői hozzájárulás? Annyit talán nem illetlenség elárulni, hogy miként filmekben a montázs, a lapszerkesztés is közvetíthet többlettartalmat: a cikkek egymásutánisága felerősíthet (vagy épp megkérdőjelezhet) korábbi állításokat, üzeneteket. Titkon mindig azt reméljük, hogy az olvasó rendre „dekódolja” is a szerkesztőségi álláspontokat, de persze illúzióink azért e tekintetben sincsenek. Ezúttal azonban besegítünk. Úgy véljük, Füller Tímea 33–35. oldalon olvasható igaz meséje meggyőzően érzékelteti, milyen az, ha valakiben – az év igéjében ígért – „húszív” lakozik... Adja Isten, hogy 82. évfolyamába lépett hetilapunk hozzásegítsen megkövült szívünk orvoslásához! Mi, protestánsok igazán készek kell, hogy legyünk erre 2017-ben – a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulóját ünneplő emlékévkben.

• T. PINTÉR KÁROLY főszerkesztő

Reformáció testközelből

Hit, tudás, eltökéltség – ez az alcíme a reformációi emlékévre készült Luther-panorámának, amelyet 2016 novemberében adtak át a németországi Wittenbergben, és amely életnagyságban mutatja be, milyen lehetett az élet a város utcáin 1517 októberében. Ebből a három szóból mindenesetre sejthető, hogy egyszerű körképnél többre számíthatunk.

Láthatóan evangélikus

Németh Melinda – Harka. Párom felmenői sokat tettek a gyülekezetért. A családom nem annyira vallásos, de ők is nagyon elfogadóak. Én a lányommal, Dorottyával együtt keresztelkedtem meg. A keresztelő előtt hat alkalommal külön is találkoztunk Mesterházy Balázs lelkésszel, vele a keresztésről, hitről, egyházzal beszélgettünk. Engem ez a beszélgetés ébresztett rá igazán arra, hogy nagyon jó kereszténynek lenni. Felfedeztem, hogy az Istennel együtt járás jóra terel, arra tanít, hogy értékeljem, és ne lebecsüljem azt, amink van. Rájöttem, hogy jó köszönetet mondani és hálát adni. Dorottyát azért kereszteltük meg, mert fontosnak tartjuk, hogy tartozzon valahova, hogy útmutatást kapjon majd az élethez. Részben ezt mi itthon is megadjuk neki, de számunkra szükséges, hogy gyülekezetbe is tartozzon. Nekem fontos az az üzenet, amit az istentiszteleten hallok. Ez igazán segít a tájékozódásban. Párommal a baba mellett minden este imádkozunk. Hálát adunk gyermekünkért, a napért és azért a boldogságért, ami körülvesz minket.

A mai evangélikus arcképcsarnok az interneten a lathatoan.reblog.hu és a facebook.com/lathatoan.evangelikus címen érhető el.

Oratio œcumenica

Mennyei Atyánk, te világosságot adtál ennek a sötétségben élő világnak. Fiad, Jézus Krisztus által, hallgass meg minket, amikor az ő nevében fordulunk hozzád imádságunkkal.

Istenünk, segítsd meg egyházadat, hogy a tőled kapott világosságot tükrözze vissza. Ne engedd, hogy a szeretetlenség, a hitetlenség sötétsége uralkodjon el rajta. Te tisztítsd és erősítsd meg igédde és szentségeiddel egyházadban élő gyermekeidet.

Könyörgünk azokért az embertársainkért, akik még nem láthatták meg irgalmad, szereteted és igazságod világosságát. Törd át a lelki közönyt, a szűklátókörűség sötétségét. Könyörgünk azokért az embertársainkért, akiknek életére a reménytelenség, a boldogtalanság, a betegség, a gyász sötétsége borult. A te fényed minden sötétséget bevilágít, add meg ezt az ajándékodat minden szenvedőnek. Könyörgünk ezért a világért, amelyet oly sokszor borít el az emberi felelőtlenség, önzés, hatalomvágy és közöny sötétsége. Te segíts minden jó szándékot, amely megőrizni igyekszik teremtet világot.

Urunk, légy velünk világosságoddal, a te Fiad, Jézus Krisztus által. Ámen!

A hónap igéje

„A te szavadra mégis kivetem a hálót” (Lk 5,5)

Amikor az ember az Úr missziói parancsának engedve szolgálatba indul, sokféle eszköz van a kezében. Először is ott vannak a könyvek, amelyekből megszerezte az elméleti tudást. Adottak a jobbnál jobb gyakorlati módszerek, amelyeket élete során másoktól lesett el. Vannak továbbá egyéni adottságai, amelyekkel a tanultakat egyéni módon tudja ötvözni és alkalmazni. Végül pedig van elhívása.

És mégis megtörténhet az, hogy szolgálatunk nem hozza meg a kívánt gyümölcsöt, amelyet az addigi tapasztalatok alapján meg kellene hoznia. Pedig tényleg minden tőlünk telhetőt megtettünk: hirdettük az igét, szemléltettünk, szerveztünk kirándulá-

sokat, áhítatokat, hívtunk vendég-igehirdetőket a gyülekezetbe, érdekes dolgokkal színesítettük az adventi esteket, látogattunk, beszélgettünk, hívogattunk, beadtunk apait-anyait... és semmi.

És amikor az ember már azon kezd gondolkodni, hogy „összetekerem a hálót, és keresek egy másik tavat”, akkor hirtelen jön a parancs: „Evez a mélyre, és vessétek ki hálótokat fogásra!” (Lk 5,4) És áldottak leszünk, ha olyan hittel tudjuk ezt a parancsot fogadni, amilyenvel Péter is tette: „Mester, jóllehet egész éjszaka fáradtunk, mégsem fogtunk semmit, de a te parancsodra kivetem a hálót.”

● MATISZ JÁNOSNÉ SZÉLL ÉVA ANNA

A 2017. év igéje

„Új szívet adok nektek, és új lelket adok belétek” (Ez 36,26A)

Amióta immár fél évszázada, 1967 decemberében Christian Barnard dél-afrikai szívsebész Fokvárosban elvégezte az első szívatültetést, talán évi ígénket olvasva is sokan valami hasonló életmentő műtetre gondolnak. Ugyanakkor a zord tényekhez tartozik az is, hogy az első műtét páciense mindössze tizennyolc napot élt az operáció után... Azóta ugyan jócskán javultak a túlélési esélyek, de ma sincsen szó „új szívről”, csupán egy elhunyt embertársunk kevésbé megkopott szervével cserélik le a beteg szívet...

Amiről viszont *Ezékiel próféta könyvében* olvashatunk, az nem csupán ilyen életfoltozó, -hosszabbító műtét, hanem olyan radikális beavatkozás, amelynek következtében valóban új szívet, új lelket kaphatunk, és így új életet kezdhetünk.

De milyen is az a bizonyos „régí szív”? Érdekes elolvasni az igevers folytatását: „...eltávolítom testetekből a kőszívet, és hússzívet adok nektek.” (Ez 36,26b) A régi szív olyan, mint a kő: kemény, merev, érzéketlen, élettelen. A kőszív nyomasztó súlyával lehúzza a mélybe, ahonnan a magunk erejéből képtelenek vagyunk felemelkedni Istenhez, akinek hozzánk lehajló szíve Jézus Krisztusban ismerhető fel és ragadható meg. Ez a szív értünk dobog, és értünk szakadt meg a kereszten. Nem véletlen, hogy az egyházunk címerévé vált Luther-rózsa centrumában is egy keresztet hordozó szívet láthatunk.

A reformáció ötszázadik jubileumi esztendeje lehetőséget kínál arra, hogy megvizsgáljuk szívünket Isten igéjének fényében. Ezt a naponkénti gyógyító „átvilágítást” segíti a bibliaolvasó *Útmutatónak* az immár 287. évfolyama. A reformáció egyik legfontosabb ajándéka, hogy a Szentírás az oltárról az éjjeliszekrényünkre, a szószékről az étkezőasztalunkra kerülhet, és nem csupán az Úr hivatalos szolgáinak kezében nyílhat ki és nyílhat meg, hanem az Atya minden egyes gyermeke naponta kezébe veheti, és olvashatja a saját anyanyelvén.

De figyeljünk arra, hogy az Írás pusztá olvasásából, a nyomtatott betűből még nem születik meg automatikusan az új szív, nem fakad új élet. Pál apostol figyelmeztet: „...a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít.” (2Kor 3,6) Évi ígénk ígérete így folytatódik: „Az én lelkemet adom belétek, és gondoskodom róla, hogy rendelkezéseim szerint éljetelek...” (Ez 36, 27) Egyedül Isten újjáteremtő Lelke ajándékozhat meg új szívvel és új élettel. Ezt a pün-

KÉPÜNK ILLUSZTRÁCIÓ

kösi csodát élték át reformátor eleink ötszáz esztendeje, és ezért könyöröghetünk jó reménységgel napjainkban is az ismert ébredési ének soraival:

Új szívet adj, Uram, énnekem,
Új szívet adj, én Istenem,
Amely csupán csak teérted ég,
S véled jár szüntelen [...]
[...] Jézus, a te gyógyító kezed
Megfogta már a szívemet.

Naponkénti szív- és lélekújító igeolvasást kívánok imádkozó szeretettel:
● GÁNC S PÉTER püspök

Forrás: *Útmutató a Biblia rendszeres olvasásához.*
Luther Kiadó, Budapest, 2016

Vízkereszt ünnepe – Mt 2,1-12

Miért olyan ideges ez az ember?

„Ich bin übergefragt.” Ezt a frappáns német, magyarra alig lefordítható nyelvi fordulatot akkor tanultam, amikor teológushallgatóként a nyolcvanas évek elején okosítottak bennünket, hogyan válaszoljunk Nyugatról jött emberek „veszedelmes” kérdéseire. Magyarul-magyartalanul így hangozhat a fordítás: „Túl vagyok kérdezve.” Nyelvtanilag helyesen és az elvárt tartalomnak megfelelően talán így: „Nem ártom magam a nagyok dolgába.”

Heródesnek keletről jött emberek „veszedelmes” kérdésére kellett válaszolnia: „Hol van a zsidók királya, aki most született?” A zsidók akkori királyát „nyugtalanság fogta el, és vele együtt az egész Jeruzsálemet”. Érezte, hogy ez most „a nagyok dolga”, és messze meghaladja az ő kompetenciahatárait. Na de hát egy királyét? Nem véletlen, hogy magával rántotta nyugtalanságába az egész környezetét. Hiszen a bőrre ment a játék. Ha ez a kérdés komoly, akkor itt mindennek vége!

Te pedig, Betlehem... Amíg Jeruzsálem nyugtalan, Betlehem népéről nem tudjuk, hogyan reagál. Talán csodálkozik. Hogy éppen minálunk? Hiszen csak a jászolban... Hiszen csak egy ácsmester! Vagy észre sem veszik, hogy történt valami, csak teszik a dolgukat úgy, mint addig, s megtűrik, hogy a népszámlálás miatt lézengenek még messziről jött emberek közöttük? Azért a különös vendégeik bizonyára keltettek némi feltűnést. De aztán később! Micsoda szörnyű bajt hoztak a fejükre! Itt tényleg mindennek vége!

Meg kell találni a gyermeket! Ez a cél lebeg Heródes és a bölcsek szeme előtt is. De miért? Heródest a hatalomféltés és a vad indulat fűti. A bölcseket az istenkeresés vezérli. Heródes fondorlattal, erővel és hatalommal próbálkozik, mindhiába. A bölcsek feltekintenek, majd leborulnak, és igen nagy az örömük. Átadják ajándékaikat: a királynak járó aranyat, a főpapnak járó tömjént és a halott balzsamozásához való mirhát.

Te vagy az az ember! Melyik? A nyugtalan, önmagát féltő, határaihoz érkező, talajvesztett? A csodálkozó, mit sem sejtő, ámuló és bámuló, magára sem ismerő? Az áldozatul eső, gyásztól szenvedő? Az Isten Fiát üldöző vagy a kereső? Ezek a mi súlyos földi valóságaink. Ezeket látjuk hol magunk körül, hol önmagunkba nézve. A veszélyes kérdést pedig éppen mi magunk tesszük fel: hol van most Isten? Talán úgy érezzük, ez a nagyok dolga. Meg sem próbáljuk a válaszadást, hátha nem tudnánk jól megfogalmazni, és akkor itt mindennek vége, kicsúszik a talaj a lábunk alól. Akkor már azt sem fogjuk tudni, hol van a hitünk, amelyre eddig mindent fölépítettünk.

Semmiképpen sem vagy a legjelentéktelenebb. Nem azért, mert összeszedted magad, nem azért, mert a jó oldalon állsz, azért sem, mert megérdemled, vagy megígérted, hogy meg

GISEBERTUS: A NAPKELETI BÖLCSEK ÁLMA (SZENT-LÁZÁR TEMPLOM, 12. SZÁZAD)

fogsz változni. Csak azért, mert szeret téged, és fontos vagy neki: meglátogatott az Isten. Nem keletről, nem nyugatról, hanem úgy, mint a felkelő fény a magasságból. Eljött hozzád, hogy háromszor is feltegye a veszélyes kérdést: szeretsz-e engem? És ha igent mondtál, akkor itt mindennek vége! Vége az erődemonstrációnak és önmagad fényezésének, vége a kerülő utak keresésének, a csellel támadásnak, de vége az áhítatos bambulva csodálkozásnak is. Jó lenne könnyen idetenni azt, hogy vége a gyásznak és a szenvedésnek. De hiszen magára az érkezőre is ez vár még. Ám vége az emiatti reménytelenségnek és céltalanságnak. Hiszen ő a mi betegségeinket és fájdalmainkat hordozza.

Meg kell találni a gyermeket! Maradnak még miértek, amelyekre válaszolni meghaladja a mi kompetenciánkat. Talán éppen ezek keltik bennünk a szükséges nyugtalan-ságot, s ez azt diktálja: nekünk is meg kell találnunk a Gyermeket! Ő maga is ezt szeretné, várja, hogy rátaláljunk. Kiszolgáltatottsága, egyszerűsége mégsem enged teret a mi lekicsinylő fölényünknek. Nem lehet őt megkaparintani vagy semmibe venni. De fel lehet rá tekinteni útmutatásért, éltető fényért. Lehet hozzá folyamodni erőért, tanácsért, építő kritikáért, vigasztalásért és bátorításért. Térdet is lehet hajtani, mert a térdhajtásban nem csupán tisztelet és alázat van, hanem annak kifejezése is, hogy egész életünket elé tárjuk és rábízunk.

● LACKNER NÉ PUSKÁS SÁRA

Imádkozzunk! Jézus Krisztus! Hálát adunk, hogy földre jöttél értünk, s ezen az ünnepen is megérkeztél hozzánk. Nem nézted, kik vagyunk, és hogyan fogadunk. Nem féltél szelíden, kiszolgáltatottan közénk jönni. Azt akarod, hogy evangéliumod minden emberhez eljusson. Tégy minket fogékonnyá igéd hallására és befogadására. Tégy minket készsé üzeneted továbbadására. Tégy minket alkalmassá, hogy szavakká és tettekké formáljuk szereteted jó hírét. Ámen.

Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap – Lk 2,41–52

Valaki feltűnik

Valami történik. A Jézus korabeli családok az ószövetségi parancs szerint évente három sátoros ünnepen vettek részt Jeruzsálemben. Mindig is foglalkoztatott a kérdés, hogyan tudták ezt a gyakorlatban kivitelezni. Hiszen ezek az ünnepek egy teljes hétig tartottak, s akkor még nem számoltuk az oda- és visszautat. Ennyi időre el kellett hagyni saját otthonukat, munkájukat, s Jeruzsálemben kellett megoldani a szállást, az étkezést. Mai viszonyok között szinte lehetetlennek tűnne egy ilyen vállalkozás, például a munkáltatóval való harc, a hátramaradt otthon, a közbiztonság állapota és egyéb problémák miatt.

Jézus és családja az Egyiptomból való szabadulást ünnepli a páska ünnepén. Izrael népe létezésének kulcseseménye, hogy az Úr erős karral és csodákkal kihozta őket a fogságból. A szabadulás ajándékát a páskabarány elfogyasztásával, a szájukkal, a nyelvükkel, az orrukkal és a szemükkel is érzékelték. A történelmi emlékezésen túl az ünnep istendicséretté és -magasztalássá vált. Az izraeliták hitükben megerősödve, lelkiekben feltöltődve tértek haza, és örömmel folytatták otthoni tevékenységeiket.

Ma is érdemes az ünnepre áldozni. Az Istennel való kapcsolat a keresztyén közösségben a 21. században is hatalmas erőforrás. Ha teljes szívvel átéljük Isten Jézus Krisztusban megjelent szabadító munkájának nagyságát, abból több testi-lelki energiát merítünk, mint bármi másból. Így lesz a legjobb befektetés az ünnep.

Valami közbejön. A korabeli viszonyokról sokat elárul a történet folytatása is. A rokonság, az útítársak, az ünneplő közösség olyan mértékű biztonságot adott Máriának és Józsefnek, hogy ezeket a napokat nem a gyermekekért való folyamatos aggodás töltötte be. Ők is igazán felszabadultak az ünnepen. Hogy „elveszítették” Jézust, az nem a hanyagság jele volt. Mária és József nagyon jó szülők voltak. De váratlanul ürmögött az örömben. Aggodalom zavarta meg az Istentől kapott békességet.

Mennyire életszerű ez a történet! Mi magunk is sokszor átéljük, hogy örömről hirtelen elrontja valami. Olykor külső tényezők, talán egy rossz hír. Hazamegyünk az istentiszteletre, és valami azonnal „leránt bennünket a földre”.

Jézus részéről ez nem valamiféle gyerekcsíny. A személyiség fejlődésének fontos időszaka a tizenkét év körüli kor. A gyermek kezd leválni a szüleiéről, a felnőtté válás első lépései ezek. Szükségszerű folyamat ez a gyermek életében, a szülők számára pedig gyakran nehéz időszak. Jézus esetében azonban sokkal többről van szó. Ő a mennyi Atya vonzásába került az ünnepen. Éppen ez az ünnep igazi lényege. Hogy mennyire kezdett tudatosodni benne mindaz, amiért a földre jött, és mennyire látta tisztán a küldetését, az számunkra titok. De jelet adott nekünk, hogy már gyermekként ott van a templomban. Kedves számára ez a szent hely, amelynek kárpítja egyszer majd kettészakad. Jézus élete és a templom sorsa kezd összefonódni.

Milyen nagy ajándéka Istennek ma is a gyermek és a templom! Ha egy gyermek vonzódik a templomhoz, az istentiszte-

lehez, az Isten igéjéhez, az pedig egészen különleges. Sok szülő meglepődik azzal, ha gyermeke egészséges, jól tanul, szép pálya áll előtte. Később jó állás, jó házasság, unoka, és így tovább. Természetesen ezek mind Isten ajándékai. De a legtöbbet, legnagyobbat Jézus Krisztusban nyújtja nekünk és gyermekeinknek. A hívó szülő legnagyobb öröme, ha gyermeke a templomban, Istennél keresi élete értelmét.

Valami elkezdődik. Jézus aggódó szüleinek adott válaszából kiderül, hogy a kötelékek ereje változik. Egyre erősebb a menynei. József és Mária vajon visszaemlékezett-e a tizenkét évvel korábbi, különös angyali kinyilatkoztatásokra? Mennyire voltak tisztában azzal, hogy az ő kedves kisgyermekük a világ Megváltója lesz majd, aki várja, hogy hittel fogadják őt? Bizony nem volt egyszerű Mária és József útja sem. Jézus most még engedelmes

ALBRECHT DÜRER: A TIZENKÉT ÉVES JÉZUS AZ ÍRÁSTUDÓK KÖZÖTT (1506)

gyermek, később ő vár engedelmességet az őt követni akaróktól. A mesterek tanítását szívesen fogadta, de eljön az idő, amikor már ő fogja hatalommal tanítani Izrael népét. Most egy különleges tehetségű gyermeket látnak benne, majdan a világ Uraként és Üdvözítőjeként ismerhetik meg.

Mindig megrendít, amikor azt hallom egy szülőtől: „Nem ismerem a gyermekemet.” Vagy egy feleségtől: „Nem tudom, ki is igazán a férjem.” Csakis a teljes szeretet és bizalom vezet el a teljes megismerésre. Ezt kínálja nekünk Isten, mert akarja, hogy jól ismerjük Jézust.

• SZABÓ ANDRÁS

Imádkozzunk! Köszönjük, Istenünk, hogy dicsőséged megjelent a világban. Áldunk téged a templomunkért, az istentiszteletért, az olvasott és hirdetett igéért, az ünnepért és a hit ajándékáért, amelylyel megismerhetjük és megragadhatjuk megváltó Urunkat. Ámen.

500 nap imádság reformációért

Januári körlevél

A közbenjáró imádság. A Bibliában számos helyen olvashatunk a közbenjáró imádság fontosságáról. Egyik legismertebb ezek közül Ábrahám imádsága a romlott Sodomáért (1Móz 18,16–33). Ezt tették a próféták és az apostolok is, azóta pedig sokan mások is, akik felelősséget éreztek embertársaikért.

A mai keresztények sem feledkezhetnek meg arról, hogy könyörögjenek Istenhez, mentse meg a bajban levőket, segítse meg az ínségben sínylőddőket, a szenvedőket. Ezek mellett felvetődik a kérdés: vajon eleget imádkozunk-e a lelki ínségben, a megtéretlenségben levőkért, a vallásosságukban megelégedettekért, de még hitre nem jutottakért és a hitetlenek nagy taboráért?

Tudjuk, hogy sokan nem szeretnek kérni – gyakran mi is így vagyunk vele –, de azt is tudjuk, hogy másvalakinek kérni valamit még mindig könnyebb, mint saját magunknak. Ez bátorítson minket is arra, hogy nézzünk körül környezetünkben, kiért, miért lehetne imádkozni. Magunk is meglepődünk majd, hogy milyen sok alkalmat és lehetőséget találunk erre. Közben adjon ne-

künk erőt az a tudat, hogy talán értünk is imádkozik valaki! Az Úr Jézus értünk mondott imádságára minden körülmények között számíthatunk, ez a mi igazi erőforrásunk.

Legyünk egyek a közbenjáró imádságban, hogy a könyörgés soha ne némuljon el, egészen addig, amíg Isten maga nem válaszol majd rá.

Imádkozzunk: az új esztendőért, hogy Isten óvja meg hazánkat, népünket a kártól és veszedelemtől; a hittanos gyermekekért, hogy a hittant ne tananyagként tekintsek, hanem életük vezérfonalának; a szülőkért, hogy többet tudjanak foglalkozni gyermekeik hitbeli fejlődésével; a keresztény egyházakért, hogy az ökumené egyre inkább a közös munkálkodásra indítsa őket; a reformáció évéért, hogy minél több embert megszólítson a tiszta ige; a Budai Egyházmegyéért és annak gyülekezeteiért; egyházunk megújulásáért.

● KOHÁRY FERENC lelkész (Lébény)

KÖTŐSZÓ

Evangélikus közéleti blog

- Társadalom és egyház
- Kereszténység és közélet
- Krisztus és a 21. század
- A világ (nem csak) lutheránus szemmel

Kötőszó – Rákérdez, következtet, összekapcsol.

Olvassa, kövesse és ossza meg!

kotoszo.blog.hu

→

Kövessen bennünket az interneten is:

evangelikus.hu

Naponta aktuális tartalommal, lelki táplálékkal, friss hírekkel, érdekes interjúkkal, véleményekkel, videókkal és képekkel várja Önt a Magyarországi Evangélikus Egyház hivatalos honlapja.

Egy kattintásra vagyunk Öntől!

Készül a budapesti reformációi emlékmű

Beszélgetés R. Törley Mária
szobrászművésszel

Budapest XVI. kerületében, a – friss elnevezéssel – Reformátorok terén 2017 októberére készül el a reformáció emlékműve. A szoboregyüttes alkotója R. Törley Mária. Az egyebek mellett a Magyar Érdemrend lovagkeresztjével és Molnár-C. Pál-díjjal is elismert művész nevéhez számos köztéri és templomi szobor kötődik. A készülő szoborcsoportról, a reformáció üzenetéről és az ökumenéről is beszélgettünk.

– Honnan jött az ötlet, hogy a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára szoborcsoportot készítsen?

– A helyi önkormányzat és az országgyűlési képviselőnk, Szatmáry Kristóf már két éve elkezdett gondolkodni azon, hogy az évfordulót méltón kellene megünnepelni. Budapest területén kevés olyan tér van, ahol egy nagy és méltó emlékmű és egyben park létrejöhetne. A XVI. kerületben van ilyen, a református templom mögött. Ezt az egész teret most elkezdtek rendbe tenni, és a képviselő-testület már el is nevezte Reformátorok terének. Felkértek, hogy kezdjek el gondolkodni egy méltó emlékmű elkészítésén.

– Az emlékmű tervén egy kút körül látható a reformáció három nagy alakja.

– Luther Márton nem lehet megkerülni. Ő a kezdet. Kálvint mint a reformáció másik nagy alakját formázom még meg. Harmadiknak Bocskai Istvánt választottam, akit mi, magyarok nagyon fontosnak tartunk. Ezzel saját nemzeti büszkeségünket is ki akartam fejezni. Európában mi voltunk az elsők, akiknek a hazájában – és ez többek között Bocskai nevéhez kötődik – megszületett a vallásszabadság.

– A Luther-szobor agyagválogzata már elkészült, műterméből hamarosan az öntődébe kerül, hogy bronzba öntsék. A monumentális alkotás Luthert nagyon határozott, ugyanakkor fiatalos vonásokkal ábrázolja. Miért így formálta meg?

– Amikor az ötszáz évet ünnepeljük, akkor, azt gondolom, meg kell mutatni Luther és Kálvin között a különbséget. Luther harmincnégy éves volt a reformáció indulásának idején. Ő volt az, aki rámutatott az akkori katolikus egyház bűneire, a Szentírást jobban középpontba helyezte,

és hangsúlyozta, hogy a bűnöket csak Isten bocsáthatja meg. Luther a reformáció kezdetén úgy lépett föl, mint egy forradalmár. Úgy képzelem el őt, mint egy fiatal, felháborodott, de tiszta embert, akiben óriási elszántság van, aki az egyház megtisztulásáért akkor is kiáll, ha ezért kiátkozzák. Ezért fiatalembernek ábrázoltam, aki előrelép, akinek lobog a ruhája. Kezében pedig ott a kilencvenöt tétel.

– A Kálvin-szobor tervezett alakját a maketten láthatjuk. Nagyon szilárd lábakon álló reformátor áll előttünk.

– Kálvin olyan lesz, mint egy oszlop. Ő annyira puritán volt, hogy csak a Szentírásra tekintett, azt mondta, hogy semmi más ne legyen, ami a figyelmet más irányba vihetné. Az ő puritánsága – hogy vessük le a sallangokat – nagy és fontos üzenet. Bár én úgy vagyok, hogy a zenére, a szobrokra, a festményekre szükség lehet – hiszen sokak-

nak adnak segítséget a megértéshez –, de érem, hogy abban a korban miért hangsúlyozta Kálvin a puritánságot. A Biblia saját nyelven olvasását a tanításában ő is kiemelte. Ezért Kálvin – aki két lábon áll, ruhája nem lobog – kemény emberként egy óriási Bibliát fog a kezében tartani.

– Ehhez képest Bocskai Istvánt hogyan formálja meg?

– Dismagyarban, tollal és süveggel ábrázolom. Büszke embernek fogom megformálni, kezében egy papírral, amelyen a válásbéke egy mondata szerepel. A Bocskai-szobor fő üzenete, hogy legyünk büszkék a magyarságunkra, arra, hogy sok mindent mi tettünk meg először. Emellett nagyon fontos üzenet számomra, hogy békét kell kötni. Ez általában is érthető, de arra is utalni szeretnék vele, hogy legyen békesség és még erősebb közösség a katolikus, református és evangélikus felekezet között.

– A készülő szoborcsoport közepén kút van. A víz elsősorban a megújulás és a megtisztulás jelképe. Az ókeresztény művészetben a kút többek között a lélek felüdülését, valamint a keresztség életadó erejét szimbolizálja. Ön mit fogalmaz meg ezzel?

– Férjem és egyben munkatársam, Ruszina László ötletére terveztem a szoborcsoport közepére a három méter átmérőjű kút. Számomra a víz, a forrás az Isten szimbóluma. A víz a földet szimbolizáló gömbön fog lefolyni, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy a földet az Isten megtisztítja. Megfigyeltem, hogy az emberek nagyon szeretnek kút mellett ülni, ezért úgy terveztem meg, hogy ne legyen magas, és a szélére le lehessen majd ülni.

– Milyen lesz az egymáshoz való viszonya a három szobornak és a szoborcsoport centrumában lévő kútnak?

– Nagyon fontos a három szobor egymáshoz való kapcsolódása. Formailag is meg kell fogalmaznom, hogy e három alak nemcsak egymáshoz kapcsolódik, hanem mindhármójuk a kúthoz, azaz Istenhez kötődik, és ebben válnak eggyé. Luther tartja a tekercset, Kálvin lent tartja a Bibliát, Bocskai pedig közepes magasságban fogja a papírt. A kút körbeveszi három körkörös formájú pad, a szobrok azokon fognak állni. A padokra és a kút szélére is le lehet majd ülni, a padok és a kút között pedig sétálni lehet. A reformátorok nevei a padok külsejére kerülnek, a belső részekben pedig bibliai idézetek lesznek olvashatók. Olyan idézeteket keresünk, amelyek azokhoz is szólnak, akik nem járnak templomba, hiszen nekünk őket is meg kell szólítanunk.

FOTÓK: NISS TAMÁS

– A reformáció kezdetének ötszázadik évfordulója nemcsak múlt, hanem jelen is. Mit tart ön a reformáció mai üzenetének?

– Elsősorban azt, hogy nem magunkat kell ünnepelnünk, hanem a jövő felé kell tekintenünk. Azt gondolom, hogy mai világunk – Jézus és a reformátorok korához hasonlóan – nagyon nehéz. Talán nem véletlen, hogy az ötszázadik évfordulóra ezt a szoborcsoportot készíthetem. Hiszem, hogy ma a meggyőződésre is szükség van, de a megtisztulásra is. Ha mi, katolikusok, evangélikusok, reformátusok képesek vagyunk megfogni egymás kezét, akkor – hiszem – az egyház és a tanítása vonzóbb lesz. Fontosnak érzem a kötelező hitoktatást. Azért kell a hittant már kicsi korban elkezdeni, mert a nagy dolgok mindig egyszerűek. Egy gyermeknek a tiszta lelkébe ezek a fontos üzenetek könnyebben bevésődnek. A felnőttkor küszöbén aztán meg kell majd neki is küzdenie a felnőttthitéért, mint minden gondolkodó embernek, de ez sokkal könnyebb lesz számára. Az egyháznak ma is feladata, hogy megmutassa: akkor lehet teljes az élet, ha hiszünk Istenben. Egy ember sokkal könnyebben tudja önmaga legnagyobb problémáit megélni, ha van igazi támasza. Persze ez kegyelem kérdése is.

– Beszélgetésünk alatt többször is utalt az ökumené fontosságára. Talán az is szép szimbólum, hogy katolikus alkotja meg a reformáció emlékművét.

– Ahogy Ferenc pápa is kifejezte, hogy Luther tanaiból mi, katolikusok is tanulunk, ugyanúgy gondolom én is. Ma is minden felekezet feladata, hogy megtisztuljon, és mindenkit az Isten felé tereljen. Számomra ez egy fő üzenet. Evangélikus és

Nagyon fontos, hogy a forrást, Isten jelképét felismerjük. Erről szól ez a szoborcsoport és az életművem is.

református felmenőim is voltak. Többször megélhettem, ahogy családi összejöveteleken a három felekezet lelkészei és papjai jó barátságban beszélgettek. Egyszer volt csak köztük vita, az is kártyázás miatt alakult ki... Ma is minden felekezetből vannak barátaim. Egyszer lemaradtunk a virágvasár-

napi Bach-passióról, így a Deák téri evangélikus templomba mentünk nagyszombaton. Amikor ezt elmondtam katolikus pap sógoromnak, ő azt mondta, hogy nem baj, ugyanahhoz az Istenhez imádkoztunk.

– Az ön alkotásairól P. Szabó Ernő úgy fogalmaz, hogy „a művek mintha csak a földi és az égi szféra, az anyagi és anyagtalan, a lélek és a külvilág, a szent és a profán közötti határvonal átjárhatóságára, a megváltás lehetőségére-lehetetlenségére kérdeznének rá újra és újra”. Ez a pontos megfogalmazás a reformáció emlékművel kapcsolatban talán kiegészíthető azzal is, hogy ez a szoborcsoport párbeszédbe helyezi a felekezeteiket és a hívőt a nem hívővel.

– Teljesen igaz. Nagyon fontos, hogy a forrást, Isten jelképét felismerjük. Erről szól ez a szoborcsoport és az életművem is. A készülő szobrok mellett egyébként játszótér is lesz, ennek nagyon örülök, hiszen így a fiatalok is örömmel fognak a szobrok körül mozogni. Ha a szobor nem szolgálja a reformáció üzenetét, akkor el fognak mellette menni. Arra törekszem, hogy a reformáció üzenetéhez méltón találkozási helyé váljon ez a szoborcsoport, olyanná, ahol el lehet gondolkodni, lehet meditálni, ahol jó lenni.

● GALAMBOS ÁDÁM

Búcsú a budavári Peskó-orgonától

Egy hangszer reinkarnációja

Szüleim zenebarátokban igen gazdag generációja számára a budavári evangélikus templom legendás organistájának, szeretett tanáromnak, a templommal összeforrt, briliáns, kifinomult orgonajátékáról híres Peskó Györgynek a felejthetetlen orgonakoncertjei a kommunista diktatúra nyomása alatt a legfelemelőbb zenei felüdülést jelentették. A budavári orgona Peskó Zoltán tervei alapján épült 1960-ban finn segítséggel két manuálon, majd a terveket 75-ben a művész fia, Peskó György fejezte be a harmadik manuál kiépítésével. A hangszeren a szocialista ipar rajta hagyta szürke bélyegét, de hangja máig is messze kitűnik kortársaié közül, egyértelműen mutatva tervezőinek igényességét, odafigyelését.

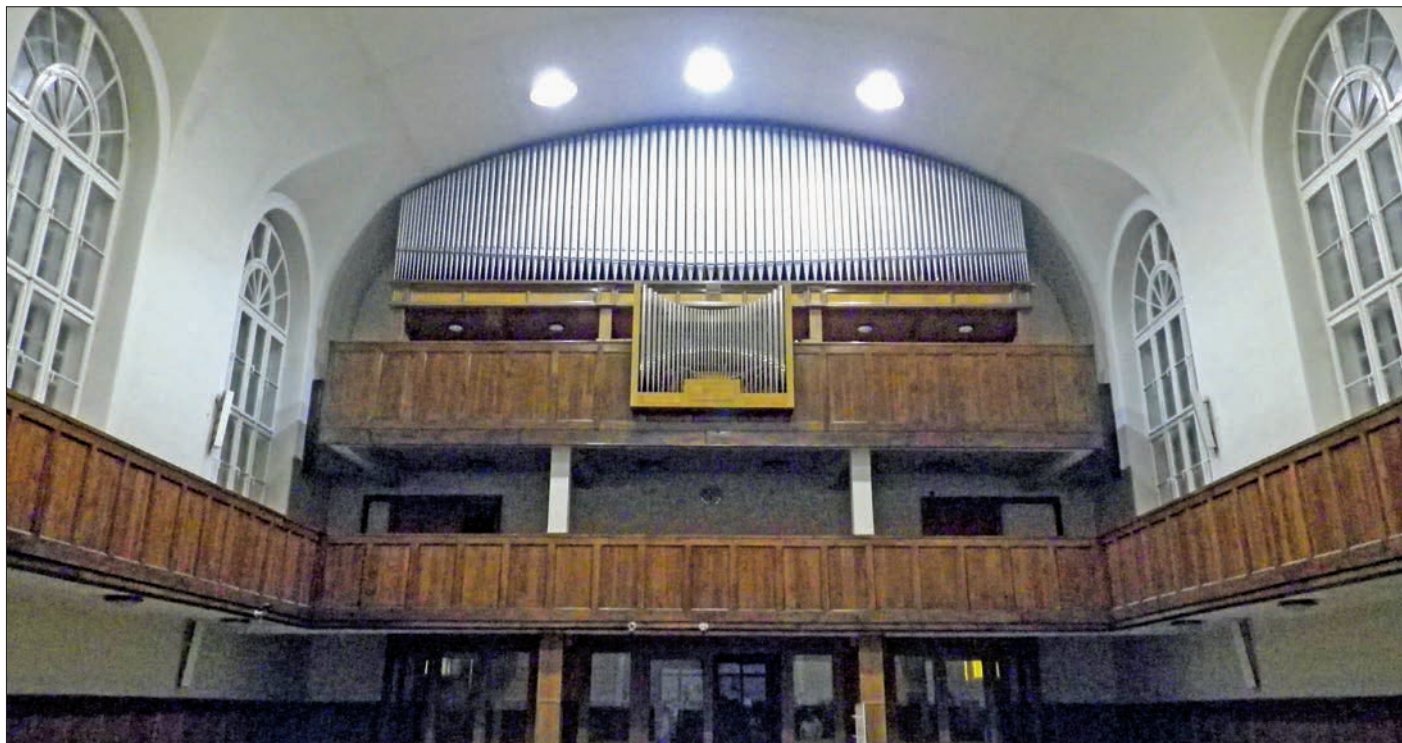
Az eltelt fél évszázad következményeként az orgona, amelyen anno tanultam, és több mint húsz éve szolgálak Budavárban, kezdett apró technikai bizonytalan-

ságokat mutatni, megérett a felújításra. Megtiszteltetésként ért bennünket, hogy a Reformációi Emlékbizottság egy új hangszer megépítését kezdeményezte a kimagasló egyházzenejéről is híres, veretes budavári falak közé. Első elfogadott elgondolásként a meglévő hangszer megtartása mellett az oldalkarzatra terveztünk egy barokk orgonát, a Budavári Evangélikus Egyházközség elnöksége végül mégis a jelenlegi orgona felső karzattal való együttes elbontásáról döntött, így az új orgona klasszikus felépítés szerint az alsó karzaton kap majd helyet.

Az emlékbizottságnak az volt a fő szándéka, hogy olyan hangszer szülessen, amely J. S. Bach életművének a legautentikusabb interpretációját teszi lehetővé. Két teljesen ellenkező szakmai álláspont feszült egymásnak, ezek között kellett dönteni: egy olyan orgonából induljunk ki, amely mellett Bach néhány évig alkalma-

zásban állt, vagy olyan hangszer tervezünk, melynek diszpozíciója autentikusan igazodik ahhoz, amit maga Bach írt le orgonaszakértőként, a barokk zeneirodalom és saját műveinek a legjobb ismerőjeként? Az utóbbi döntés született, így a bachi diszpozíciót alapul véve kortárs, Gottfried Silbermann utolsó hangszereinek mintájára álmodtuk meg jövőbe mutató, új orgonánkat. A közbeszerzést a Pécsi Orgonaépítő Manufaktúra nyerte meg, de nem volt még biztosítva a jelenleg is jól működő Peskó-orgona sorsa.

Kormos Gyulával, egyházunk orgonaszakértőjével végül örömmel nyugtáztuk: bizony van a közelben egy olyan budapesti evangélikus templom, ahol még sosem volt „igazi” hangszer, ellenben hatalmas karzata alkalmas lehet orgonánk befogadására. Az Angyalföldi Evangélikus Egyházközség lelkészének, Grendorf Péternek a rendíthetetlen szolgálatát bizonyítja, hogy a ke-

A budavári Peskó-orgona

reszténységtől egyre jobban elforduló világunkban, amelyben Európa-szerte templomok ürülnek ki, ő az egyik legdinamikusabban fejlődő evangélikus gyülekezetet vezeti egyházunkban. Nos, pont ezt a közösséget ajándékozzuk meg, s ez óriási siker: orgonánk így nem lesz az enyészeté, hanem Varga László orgonaépítő mester szakértő keze által újjászületik, és évtizedeken keresztül tovább dicsőítheti az Urat.

A projekt még nem teljes, hiszen a hangszer felállításának komoly költségei vannak, ezért az angyalföldi gyülekezetnek aktívan kell pályázati lehetőségeket és támogatókat keresnie, de nagyon bizakodunk abban, hogy az immár „angyalföldi Peskó-orgona” ebben az évben, a reformáció megindulásának ötszázadik évfordulóján tartandó ünnepi istentiszteleten az adományozók segítségével megújulva, eredeti pompájában fogja ismét az Úr nagyságát zengeni.

A budavári evangélikus templomban az orgona bontásának megkezdését megelőző napon, január 8-án a 11 órai ünnepi istentiszteleten liturgiai környezetben csendül fel Kodály orgonamiséje, 18 órakor pedig azok a Peskó-növendékek adnak közösen búcsúkoncertet, akik – követve mesterüket – az orgonaművész-pályát választották.

● BÁN ISTVÁN

A szerző orgonaművész, a budavári evangélikus templom organistája

Peskó György

A budavári orgona „befogadására” váró karzat az angyalföldi evangélikus templomban

Gáncs Péter püspök
Déli Evangélikus Egyházkerület

Egy reménykeltő zsinati határozat

Ajó hír az igazán fontos hír, de sajnos napjainkban főleg csak a rossz hírekre figyelünk, és azokat adjuk tovább. Lapunk december 4-i számában zsinati tudósítást olvashattunk arról, hogy a novemberi ülésen az Északi Egyházkerület közgyűlésének kezdeményezésére gyülekezetplántálási program elindításáról született döntés. Nem tudom, hányan kapták fel a fejüket erre a hírre, és hányan osztottuk meg ezt másokkal... Pedig ha valaminek, akkor ennek a határozatnak komoly hírértéke van, hiszen a meghirdetett gyülekezetplántálási terv megvalósítása ígéretes lehetőség mindazok számára, akiknek nem csupán egyházunk ötszáz éves múltja fontos, de a jövője is.

A 16/2016-os zsinati határozat pontos szövege szerint a zsinat „felkéri az egyházkerületeket, hogy a szükséges helyzetfelmérés nyomán határozzanak meg egyházkerületenként legalább egy, legfeljebb három-három olyan térséget, ahol 2017. év második felében új gyülekezetek alapítását indítja el az egyház. Az ezekhez szükséges forrásokról a költségvetési törvény módosításával, megalapozott stratégiai tervek és számítások alapján a zsinat 2017. májusi ülése dönt. Ezzel egyidejűleg felkéri az Evangélikus Hittudományi Egyetemet, hogy a feladatot ellátó lelkészek képzése érdekében a szükséges intézkedéseket tegye meg”.

Megkockáztatom, hogy az utóbbi évek egyik legfontosabb döntését hozta meg egyházunk zsinata november 18-án Aszódon. Sok-sok elkerülhetetlen stratégiai és strukturális vita útkezesét követően végre konkrét határozat született arról, hogy egyházunk ne csupán önmagát megtartani, konzerválni igyekező közösség legyen, hanem adjunk esélyt a növekedésre ott, ahol erre Isten kaput nyit előttünk.

A határozat három fontos lépés megtételére biztat. Az első, a „szükséges helyzetfelmérés” a Fábri György felügyelő nevével fémjelzett átfogó szociológiai felmérés jóvoltából a közelmúltban megtörtént egyházunkban. Tudjuk, hogy diagnózis nélkül nincsen terápia, de kérdés, hogy eddig mennyire volt bátorságunk a megkapott adatokból levonni az őszinte következtetéseket. Ezek a következtetések nem csak arról szólnak, hogy hány helyen néptelenedtek el települések, sőt netán egész régiók, s ennek nyomán hány gyülekezetünk erőtlenedett el olyannyira, hogy nem tekinthető többé anyagyülekezetnek. A számokból azt is ki kellene következtetnünk, hogy melyek azok a területek, ahol viszont esélyünk lehet új evangélikus gyülekezetek plántálására. Ebben a kifejezetten missziói helyzetben érdemes odafigyelni a nagyobb és kisebb testvéregyházak hasonló erőfeszítéseire és eredményeire. A református és a baptista egyházban például már évek óta folyik tudatosan tervezett és szervezett gyülekezetplántálás.

Fontos, hogy jól értsük ezt a kicsit szabadegyházias ízű kifejezést. A gyülekezetplántálás nem tévesztendő össze a már korábban is működő gyülekezetek újraélesztésével, -építésével. A plántálás azt jelenti, hogy ott kezdünk el szántani és vetni, ültetni és öntözni, ahol korábban még nem élt szervezett evangélikus közösség.

Ha egyházkerületenként megtaláltuk ezeket a potenciális helyeket – amire májusig adott időt a zsinati határozat –, akkor következik a második, nem könnyű lépés: a gyülekezetplántáláshoz szükséges anyagi feltételek előteremtése „megalapozott stratégiai tervek és számítások alapján”. Ha ilyen megalapozott tervek kerülnek a zsinat elé, akkor a májusi ülésen remélhetőleg meg fogjuk találni az ehhez szükséges forrásokat – akár a költségvetési törvény módosításával –, mert a gyülekezetplántálás ügye végre prioritást kapott egyházunk életében.

A „hol és a miből?” kérdés tisztázása után jutunk el a harmadik lépéshez, a legnehezebb kérdéshez: kivel tudjuk megvalósítani a gyülekezetplántálási terveket? Ebben az esetben nem hagyományos gyülekezetépítési munka elvégzéséről van szó, hanem egyfajta úttörő feladatról, ha úgy tetszik, „zöldmezős lelki beruházásról”. Ehhez a speciális szolgálat-hoz speciálisan felkészített munkatársakra van szükségünk. Ezért került bele a határozatba az Evangélikus Hittudományi Egyetem felkérése a szükséges képzés sürgős elindítására. Itt nyilvánvalóan nem is annyira valamiféle alapképzésről beszélünk, hanem sokkal inkább továbbképzésről, átképzésről. Olyan lelkészek felkészítéséről, akik már szert tettek bizonyos szolgálati tapasztalatra, és készek vállalni egy ilyen izgalmas missziói munka minden kockázatát, örömet és bukatóját. Akik nemcsak a kihívás nagyságát látják, de az elhívó és elküldő Úr hatalmát is.

Sokszor tapasztaltuk már, hogy egyházunkban igazán nem az anyagi források hiánya jelenti a veszélyt, hanem a gyakran igencsak szűkös emberi erőforrás... Ezért fontos különösen is ennél a harmadik pontnál hangsúlyozni az imaháttér nélkülözhetetlen fontosságát, komolyan véve a Mester felhívását: „Az aratnivaló sok, de a munkás kevés, kérjétek tehát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az aratásába.” (Lk 10,2) Nemcsak a közelgő imahéten, de az év minden napján aktuális, hogy mi is kérjük: ő küldjön nekünk, küldjön közülünk munkásokat. Sőt mi több: ne zárjuk ki azt a lehetőséget sem, hogy hátha éppen minket akar küldeni!

Új esztendő, új esély, új remény! Ezt szimbolizálja képünkön az imádságra és munkára kapott kezek bölcsőjéből szárbá szökkenő üde zöld növénypalánta. Ilyenkor, a tél közepén öröm ránézni a tavasz, a kikelet reménytelen kis előhírnökeire... ●

Életmentés

Vízkereszt a misszió ünnepe

Az adventi időszakban bizonyára kivétel nélkül minden olvasónk szánt egy kis időt és pénzt arra, hogy valamely jó célt támogasson. Akár úgy, hogy cipősdobozt töltött meg édességekkel, apróbb játékokkal, vagy az üzletekben kihelyezett perselyekbe dobott be ki-

sebb összeget. Ilyenkor valahogy természetesnek vesszük, hogy a templomi gyűjtésekhez is nagyobb mértékben járulunk hozzá. Nem véletlenül érezzük ezt így, hiszen éppen ez a karácsony üzenete: Istentől megajándékozottak vagyunk. Urunk szeretete hogyan indítana hálára, arra, hogy abból, amit kaptunk, mi is adjunk?!

A másokkal való törődés azonban nem érhet véget az ünnepekkel. Az Evangélikus Külmisziói Egyesület (EKME) hűségesei egész évben támogatják a Kenya fővárosának, Nairobinak a Kawangware negyedében nyomorgó özvegyasszonyokat, árva gyermekeket. Az ott lakók számára a naponként kapott egyszerű ebéd, az iskolai tandíj fedezése az életben maradási jelet. A kongói Tanganyika-tavi Evangélikus Egyházkerület százötven diákjának támogatása hasonlóképpen nyújt segítséget ahhoz, hogy a fiatalok munkát találjanak saját hazájukban, ne vándoroljanak el, s így ne váljanak kiszolgáltatott migránsokká.

Az idén ötödik alkalommal meghirdetett adománygyűjtő akcióval a külmiszió ügyét szívükön viselő testvérek ismét meghívják egyházunk gyülekezeteinek tagjait, hogy csatlakozzanak a szolgálathoz. Imádságban emlékezzenek meg a külmiszió ügyéről! A vízkeresztől húsvéig terjedő időszakban bibliaórai gyűjtéssel, egyéni adományokkal támogassák afrikai testvéreinket!

Idén kézzelfogható módon számolhatunk be arról, hogy adományainkkal nem csupán a földi létre nézve, hanem az örök élet vonatkozásában is részesei lehetünk Isten mentő szeretetének.

● B. PINTÉR MÁRTA,
az EKME lelkesi elnöke

Egy mozambiki evangélikus gyülekezet a temploma előtt

Imádság a külmiszió vasárnapjára

Áldott légy, mennyei Atyánk, hogy országodat szüntelenül növeled, áldott légy, hogy hazánkban és egyházunkban szabadon szólhat az evangélium, hogy van néped közöttünk. Köszönjük ezt a mai alkalmat is. Kérünk, bocsáss meg kishitőségünkért, aggodalmainkért, és adj új missziói lelkesedést nekünk. Jézus Krisztusért kérünk...

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

Áldunk téged az afrikai és kelet-ázsiai keresztyénekért, köszönjük, hogy hallha-

tunk új gyülekezetek alakulásáról, a mozambiki lelkesképzés megindulásáról, a kenyai és kongói gyermekek hitben való nevelkedéséről. Köszönjük, hogy nekünk is részt adsz ebből a szolgálatból. Jézus Krisztusért kérünk...

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

Könyörgünk azokért a keresztyén testvéreinkért, akiket ősi földjeikről elűldöznek, megkínóznak hitükért, és akik mártíromságot szenvednek hűségük miatt. Adj békeséget nekik. És kérünk azo-

kért, akik hamis meggyőződésből ellenségesen viselkednek a Krisztus ügyével szemben. Segíts, hogy megismerjék Fiad, Jézus Krisztus szeretetét, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözlöljön, és az igazság ismeretére eljusson. Kérünk, áldd meg a külmisziói egyesületben végzett áldozatos szolgálatokat, adj új munkatársakat, áldozatkész pártfogókat, és segíts, hogy engedelmes tanítványaid legyünk. Jézus Krisztusért kérünk...

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

Mozambik gyarapodó lutheránus egyháza

Manapság sok szó esik evangélikus gyülekeze-
teink fogyásáról, elöregedéséről, a keresztyén-
üldözés szörnyűségeiről, és erre ki-ki saját hite,
vérmérséklete vagy éppen érzelmei szerint
reagál. Szörnyülködünk, félünk, kétségbeesünk,
imádkozunk, beszélünk róla, csüggedünk, mon-
dogatjuk, hogy fogyunk, fogyunk, gyengülünk,
mi lesz, ha mi már nem leszünk. De hát gondol-
junk csak bele: nem Isten hatalmát kérdőjelez-
zük meg aggódásunkkal?

Természetesen a féltő, gon-
doskodó, tevékeny szeretetre
nagy szükség van, és egyide-
jűleg arra is, hogy mindany-
nyian végezzük el a saját he-
lyünkön azt a feladatot, amelyet Urunk
ránk bíz, amely a mi kis fogaskeréke-
tünk küldetése. Ne másra várjunk, ne a

partvonalról kiabáljunk befelé a pályá-
ra, hogy ezt így vagy úgy kellene csinál-
ni, mert ugyebár az, ahogy csinálják, nem
jó! Végezzük a ránk bízott feladatot cse-
desen, hűségesen, és bízunk abban, Isten
elég hatalmas ahhoz, hogy megtartsa egy-
házát, megvédje az övéit, és győzedelmes-
kedjen!

Mai, forrongó világunkat talán sokszor
rémisztőnek találjuk, de egy dolgot tud-
nunk kell: ma is Isten az úr! Bár tombol
és ordít, de nem kerekedett fölé a sátán,
és mi győzedelmes Urunk csapatában ját-
szunk.

A jelen cikk címe és témája kissé eltér
az imént vázolt hangulattól: a továbbiak-
ban egy örömteli, hálaadásra készítő fo-
lyamatról számolok be, amely – remélem
– üdítőleg fog mindenkire hatni.

Függetlenség, polgárháború, béke

Mozambik Afrika délkeleti partvidékén
fekszik, mintegy huszonnégymillió lako-
sa van. A portugál gyarmatosítóktól 1975-
ben vált függetlenné, de a függetlenség
örömeit és lehetőségeit nagyon hamar pol-
gárháború váltotta fel, amely 1977 és 1992
között romokba döntött mindent.

Erről a polgárháborúról nekünk – e so-
rok írójának és családjának – személyes
emlékeink is vannak.

A Mozambiki Evangélikus Egyház első nyolc lelkésze felszentelésük után, 2015-ben

1988–90 között Zimbabwe Mutare nevű városában éltünk, amely nagyon közel fekszik a mozambiki határhoz. A határtól pedig mindössze kétórányi autótúra van a Beira nevű nagyváros és az óceánpart is, ahová a háború miatt soha nem juthattunk el. A vidék tele volt – és van a mai napig is – aknákkal. Akkoriban egy vízmérnök kollégám azonban eléggé vakmerő módon ott dolgozott Mozambikban, és a figyelmeztetések ellenére a polgárháború kitörése után is ott maradt. Sajnos rálépett egy aknára, és mindkét lábát elvesztette.

Ma Mozambik államformája köztársaság. Az egyedüli hivatalos nyelv a portugál, amelyet a lakosságnak mintegy fele beszél. A másik fele csak a hagyományos törzsi nyelveket ismeri.

Az evangélikus misszió kezdete

Az evangélikus misszió az ország középső területein, Sofala megyében, a Zambézi folyó partján kezdte el szolgálatát. Alapítója és vezetője Carlos Walter Winterle lelkész, aki Kenyában szolgált négy éven át, az idő alatt, amíg mi is ott éltünk. Walter lelkész és felesége Brazíliából érkezett Kenyába, és nagyon jó személyes barátság is szövődött köztünk. Ő most Dél-Afrikában, Fokvárosban egy fehér gyülekezet lelkésze.

Walter lelkész így írja le egyik fontos élményét: „Számos megható pillanatnak voltunk már részesei, szeretnék egyet megosztani veletek, mivel tudatában vagyok, milyen jelentős szerepet játszanak a gonosz szellemek az afrikai tradicionális vallásokban. Az egyik istentiszteleten a keresztelezésre várakozók csoportjának feltettem a kérdést: »Megtagadod-e a gonoszt, annak minden munkáját és minden mesterkedését?«, majd hozzátettem: »Megtagadod-e a kapcsolatot az összes gonosz lélekkel?« A keresztelezők együtt válaszolták: »Igen.« Ekkor egyikük, egy idős asszony hangosan felkiáltott: »Soha! Soha! Soha többé nincs közünk hozzájuk!«

Teológiai oktatóprogram

Mozambikban az evangélikus egyházat 2006-ban alapították, amikor a polgárháború szörnyűségei elől Kanadába menekült Joseph Kembo Alfazema hazatért, hogy meglátogassa édesanyját, s hogy felmérje hazájában a misszió lehetőségeit. Épp akkor végzett a kanadai evangélikus teológián mint lelkész. Walter lelkész 2007-ben egy konferencián vett részt Mozambikban, és ott ismerték meg egymást. Ekkor ajánlotta fel Alfazemának az úgynevezett TEP-programot (Theological Education Program, magyarul teológi-

„Az evangélikus egyház bámulatos terjedését látva az embernek önkéntelenül is az őskeresztény gyülekezetek jutnak eszébe, amelyekről az Újszövetségben olvashatunk. Ha leülsz a csendes afrikai estében és az Apostolok cselekedeteit olvasgatod, el sem hiszed, hogy azok a történetek nem az itt zajló jelenről íródtak.”

(Idézet egy amerikai fotóriporter naplójából)

ai oktatóprogram). Ezt a Brazil Evangélikus Egyház Konkordia Szemináriuma használja. Az oktatást 2010-ben kezdték el, évi háromhetes kurzusokkal. A nyolc hallgató közben havonta találkozott, hogy megbeszéljék és átismételjék, amit otthon megtanultak.

Kezdetben Alfazema lelkész vezette és segítette őket, de sajnos megbetegedett, ezért 2011 szeptemberében visszament Kanadába kezelésre. A nyolc teológushallgató azonban nem veszítette el a kedvét azután sem, hogy magukra maradtak. Sőt még keményebben dolgoztak, pásztortolták a megalakult gyülekezeteket, és tovább bővítették az egyházat.

Növekedés és nyolcas ordináció

Mivel a Mozambiki Evangélikus Egyháznak 2015 augusztusa előtt nem volt felszentelt lelkésze, a keresztelezés és úrvacsoraszolgáltatás elvégzésével mindig meg kellett várniuk, amíg vendéglelkész érkezett hozzájuk Brazíliából. Ennek ellenére 2012 és 2015 között összesen 1045 felnőttet és gyermeket kereszteleztek meg...

Rendkívül fontos állomás volt, amikor 2015-ben a helyi chisena nyelven kiadták Luther Márton *Kis kátéját*. Annak ellenére, hogy Mozambikban a hivatalos nyelv a portugál (ezért játszik ebben a projektben kulcsszerepet Brazília, ahol szintén portugálul beszélnek), az egyszerű emberek sokasága nem beszél portugálul, csak a saját törzsi nyelvén. A teológiai oktatásban portugálul zajlik, mert a hallgatók jártak iskolába, és ott kivétel nélkül megtanulták. Csakhogy a külföldi lelkészek prédikációit – a híveknek – tolmácsolni kell! A gyülekezetek kétszáz chisena nyelvű Bibliát kaptak, a húsz új teológiai hallga-

FOTÓK: PASTOR WINTERLE, BLOGSPOT.CA

Amikor nyolcan még teológushallgatók voltak – Joseph Alfazema, Carlos Walter Winterle és André Plamer lelkészekkel

„Az Úr pedig napról napra növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel”

tó pedig portugál nyelvű magyarázatos Szentírást.

És 2015. augusztus 9-én elérkezett a várva várt nap! Az első nyolc lelkész szentelésére számos magas rangú vendég érkezett Braziliából és Dél-Afrikából. Az embereket tíz gyülekezetből teherautók szállították a diplomaosztó-felszentelési-beiktatási istentiszteletre. Az eseményen mintegy ezer ember vett részt.

Aznap senki nem ment haza éhesen! Tányért, dobozkat vagy más evőalkalmatosságot mindenki otthonról hozott magával. Az ünnepi ebéd hozzávalói viszont ezek voltak: 1 tehén, 10 kecske, 1 disznó, 10 zsáknyi, egyenként 25 kg-os rizs (vagyis 250 kg), rengeteg krumpli, hagyma, paradicsom, fűszerek és egyébek... Bizony már leszállt az este, mire mindenki boldogan hazatért.

A távoli gyülekezetekből érkezőket szállító egyik teherautó sofőrje maga is részt vett a lelkészek szentelési istentiszteletén. Az alkalom annyira megérintette, és olyan hatást gyakorolt rá, hogy alig várta, hogy visszamenjen saját falujába, és ott gyülekezetet alapíthasson.

Harminchárom gyülekezet

A misszió munkatársai azt vallják, hogy „nem tehetjük, hogy ne mondjuk el azt, amit láttunk és hallottunk” (ApCsel 4,20). De szintén az Apostolok cselekedeteiben olvashatjuk a Mozambikra is érvényes mondatot: „Az Úr pedig napról napra növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel.” (2,47)

Ennek bizonyága az is, hogy míg 2015-ben tíz gyülekezet működött, 2016 júniusára harmincháromra emelkedett a számuk; hogy a misszió vezetői az elmúlt nyáron tizennégy gyülekezetben tett látogatásuk során mintegy kétezer-hatszáz emberrel találkoztak; hogy 2015-ben új osztály indulhatott húsz tanulóval. Ez utóbbinak a támogatásához Magyarországról az Evangélikus Külmissziói Egyesület is hozzájárult.

● BÁLINTNÉ KIS BEÁTA

● BÁLINT ZOLTÁN

Itt a szembenézés ideje

Interjú Pröhle Gergely országos felügyelővel

„Emlékeztetnünk kell magunkat, hogy soha nem az anyagiak húztak ki minket a csávából, nem a több intézmény vagy a több támogatás” – mondja egyházunk országos felügyelője. Pröhle Gergellyel a jubileumi év adta feladatokról, állam és egyház kapcsolatáról, egyházunk gyengeségeiről és erősségeiről beszélgettünk.

– Ön szerint mire figyeljünk leginkább mi, evangélikus hívek és az egyházban dolgozók a reformáció kezdetének öt-századik évfordulójára készülve?

– Bármennyire közhelyesen hangzik is, ne saját magunk ünneplésére, bár néha az is fontos. A fesztiváljelleg a legkevésbé érdekes. Inkább a realitásokkal való szembenézésnek, az intézményes és a személyes önvizsgálatnak lehetne jó alkalma az ötszázadik évforduló.

– Milyen önvizsgálatra gondol?

– A reformáció kétségkívül sikertörténet, ugyanakkor egyházaink mai állapotát tekintve a siker már nehezen ismerhető fel. Az intézményi gazdagság és sokszínűség mellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül az egyháztagság drámai fogyatkozását. Egyházi környezetben is többen a korszellemmel, demográfiával és sok mással magyarázzák ezt a jelenséget, de most az lenne fontos, hogy felfogjuk a folyamat súlyosságát, és együtt, összefogva kitaláljuk, hogyan tudunk ez ellen tenni. Jó lenne, ha a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára készülve ezt senki sem tekintené ünneprontásnak, hanem mindenki örülni tudna a lelkesítő feladatnak.

– Ennek ellenére lehangoló, amit mond. Mik a legfrissebb adatok?

– Sajnos a gyülekezeti adatszolgáltatás – finoman szólva – egyenetlen. A népszámlálásból kiolvasható adatok szerint az utóbbi időszakban háromszáz településről fogytak el az evangélikusok. A lutheránus hívők országosan háromszázezresnek mondott lélekszáma pedig igazából – jó esetben – feleannyi.

– Ők a templomba járó „kemény mag?”

– Nem, ők a nyilvántartottak! Egy átlagos vasárnap körülbelül harmincezer evangélikus megy el templomba. Arra a jelenségre szeretném felhívni a figyelmet, hogy míg a rendszerváltás óta intézményeink száma nőtt, a hívek száma egyre csökken.

– Arra utal, hogy például az egyházi iskolákban végzett diákok később nem lesznek aktív, de talán passzív tagjai sem az egyháznak?

– Igen, pontosan erre gondolok. Az intézményeinket nem azért kaptuk, hogy egyre több homlokzaton virítson a Luther-rózsa, hanem azért, hogy az egyház missziós munkáját segítsék. Az intézményeink látó- és szolgálati körébe kerülő emberek megszólítása valahogy nem megy úgy, ahogyan jó lenne. Ha viszont sikerült őket megszólítani, akkor a mai adatkezelési technikákkal jobban nyomon lehetne követni őket. Például a diákokat. Nem szabadna elengedni a kezüket. Ha az iskola után egy másik településre kerülnek, segíteni kellene új gyülekezetet találni nekik. Ha megvannak az anyakönyvek, akkor meg kellene vizsgálni, hogy a tizenkettedik életévüket betöltőket hogyan lehetne konfirmációra hívni... Vannak, akik így csinálják, a mutatók mégis egyre rosszabbak, mert nagyon sokan viszont nem így dolgoznak. Ez részéről nem a lelkeszi munka kárhoztatása, hiszen ez gyülekezeti feladat, amelyben a laikusoknak ugyanúgy részt kellene venniük.

– Ha már az iskolákat említettük: az intézményvezetők mit tehetnek?

– Nem is az intézményvezetők és a lelkészek külön-külön. Azt fájlalom, hogy az intézmények és a gyülekezetek nem érzik igazán az egymásrautaltságukat. Nem véletlenül beszélünk olyan sokat a hálózatos-ságról. Én régóta próbálok következetes lenni abban, hogy csak ott vegyünk át újabb intézményeket, ahol a helyi gyülekezet érdemben ki tudja venni a részét az intézmény működtetéséből.

– Mit jelentene ez a gyakorlatban?

– Az intézményi lelkészek igyekezzenek a gyerekeket közelebb vinni a helyi gyülekezethez. A gyülekezeti vezetők pedig próbálják tudatosítani a hívekben: még ha országos fenntartású is az intézmény, amely a közelükben van, attól az még ugyanúgy az övék. A hálózatos-ságnak jobban kell érvényesülnie ahhoz, hogy egy ilyen viszonylag kis szervezet, mint a mi egyházunk, életképes maradjon. Mert ha nem fordítunk a tendencián, akkor 2050-re már csak nagyítóval lehet majd evangélikust találni az országban. Mindannyiunknak – teológusoknak, lelkészeknek, világi tisztségviselőknek, híveknek – szembe kell néznünk ezzel, és megoldást kell találnunk.

– Éves jelentésében a szélesebb nyilvánosság felé fordulásról is értekezett. Megoldást jelenthet a csökkenés megállítására a nem hívők megszólítása?

– A missziói parancs végrehajtása nem fakultatív foglalkozás. Nagyon fontosnak tartom, hogy rendezvényeink szervezői, sajtónk munkatársai ezt folyamatosan szem előtt tartsák.

– Milyen más lehetőséget lát?

– A zsinat hozott egy határozatot a gyülekezetplántálásról, amelyet most bajor anyagi segítséggel remélhetőleg meg is tudunk valósítani. [Gáncs Péter elnök-püspök Égtájolójában, e lapszámunk 13. oldalán erről bővebben is olvashatnak. – A szerk.]

FOTÓ: KISS TAMÁS

Nagyon remélem, hogy a lélekkel teli, ajtókon kopogtatni szerető és tudó munkatársakat, lelkészeket is megtaláljuk majd hozzá. Az lenne jó, ha a teológiára olyanok jelentkeznének, akiknek a szellemi frissességében, kommunikációs készségében, világra való nyitottságában – és persze hitében – biztosak lehetünk, mert akkor ők ezt a nyitást a személyiségükkel is képesek megtenni. Introvertált emberekkel bajosan lehet missziós feladatnak veselkedni. Világosan kell tehát beszélni az alkalmasság kérdéséről is.

– Mik az evangélikus egyház jelenlegi erősségei, amelyekből mégis erőt meríthetünk?

– Mindenekelőtt a Szentírásból kell erőt merítenünk! Ne feledjük, hogy Luthernek mennyire fontos volt például Pál apostol, aki a leghetihetlenebb helyzetekben is tudott jól dönteni, felelősen viselkedni, s még a római börtönből is tudott bátorító leveleket írni különböző gyülekezeteknek. Ez olyan biblikus és egyháztörténeti bátorítás, amelynél aligha kell több. Másrészt emlékeztetnünk kell magun-

kat, hogy soha nem az anyagiak húztak ki minket a csávából, nem a több intézmény vagy a több anyagi támogatás.

Egyháztörténeti tény, hogy az evangélikusok mindig is nyitottak voltak az újra, a korszerűre. Ez tette az iskoláinkat is oly sikeressé. Sajátos módon a kicsinységünk, a kapcsolati hálók áttekinthetősége is lehet érték. Éppen ezt kellene jobban kihasználnunk, mert ennél azért már nem kellene kisebbnek lennünk. Egy kisebb közösségben, amelyben ráadásul annyi kiváló képességű ember él, mint a mienkben, mindenkinek nagyobb a másik iránti felelőssége is, ez pedig ebben az esetben nem teher, hanem az öröm forrása is. Egyébként pedig nem a jubileumi évre kell igazából erőt összpontosítani, hanem úgy kellene dolgoznunk idén is, jövőre is, mint akik azt szeretnék, hogy évszázadok múlva is legyenek lutheránusok Magyarországon.

– Zsinati beszámolójában szolt az állam és az egyház kapcsolatáról is. Hogy állunk most ezzel, különös tekintettel arra, hogy hat év után lemondott helyettes államtitkári tisztségéről?

– Már tavasszal eldöntöttem, hogy megpályázom a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatói állását. A nyár folyamán el is nyertem, januártól itt dolgozom. Az államigazgatásban töltött évek után, ahol az ember mégiscsak egy óriási gépezet része, szerettem volna egy olyan intézményt vezetni, amelynek a tevékenységi köre világosan meghatározható, s amelynek az én szakmai tapasztaltam a hasznára lehet. Remélem, hogy így lesz, s az eddigi rendszeres utazások elmaradásával az egyházi szolgálatra is több időm jut. Sokat tanultam abból, hogy az utóbbi két évben a Balog Zoltán vezette minisztériumban dolgozhattam, neki személyesen is hálás vagyok, és több évtizedes jó viszonyunk ezután sem szakad meg. Egyházunk és a kormány kapcsolatában az elmúlt évben valóban voltak amúgy ingadozások, de pont Balog miniszter úr és az országos elnökség néhány tisztázó beszélgetése után most, azt hiszem, jó irányba mennek a dolgok. Egyébként pedig fontosnak tartom Luther kettős kormányzásra vonatkozó tézisét, amely különböző feladatot ró az egyházi és az állami vezetőkre.

– Éves jelentésében konkrét javaslatot tett a menekültkérdés egyházi megközelítésére. Kifejtené ezt az *Evangélikus Élet* olvasói számára is?

– Azt gondolom, hogy a legkeresztényibb, legszeretetteljesebb hozzáállás mellett sem lehet szőnyeg alá söpörni bizonyos civilizációs különbségeket, és védekezni kell a tömeges bevándorlással szemben. Ugyanakkor egyetlen evangélikus, keresztény ember sem lehet vak mindazokkal a borzalmakkal kapcsolatban, amelyek Szíriában történnek. Függetlenül attól, hogy nem szeretnénk, hogy Magyarországon egy nagy muzulmán közösség alakuljon, ettől még a mi felelősségünk egy jottányit sem csökken az ügyben, hogy a szenvedő emberekkel mi történik a hazájukban. Ezért kell komolyan vennünk azt, hogy – miként mostanság gyakran halljuk – nem a problémát kell importálni, hanem a megoldást exportálni. Próbáljunk meg tehát az ország, a kontinens határain túlra nézni. A bajor testvéregyházal azon dolgozunk, hogy a térségben, a Szíriával határos – a menekülteket azonos kultúrkörbe befogadó – országokban tudjuk segíteni. Még akkor is, ha a szűkebb környezetünkben is sok rászoruló látunk. Őszintén remélem, hogy a testvérek meg fogják érteni e segítségnyújtás értelmét és lelki tartalmát.

● KÉZDI BEÁTA

Reformáció testközelből

Panorámaképen 1517 Wittenbergje

Hit, tudás, eltökéltség – ez az alcíme a reformációi emlékévre készült Luther-panorámának, amelyet 2016 novemberében adtak át a németországi Wittenbergben, és amely életnagyságban mutatja be, milyen lehetett az élet a város utcáin 1517 októberében. Ebből a három szóból mindezenetre sejthető, hogy egyszerű körképnél többre számíthatunk.

„Október végén az időjárás Wittenbergben hideg és esős. Ennek ellenére a város utcái és sikátorai, templomai és terei zsúfolásig megtelnek zarándokokkal, kereskedőkkel, polgárokkal, földművesekkel és átutazókkal. Azért érkeznek, hogy lássák III. Frigyes szász választófejedelem relikviáinak bemutató szertartását, és hogy bűnbocsánatot vegyenek. A bűnbocsánat teljes megvásárlása azt ígéri a híveknek, hogy haláluk után rövidebb ideig maradnak majd a purgatóriumban. 1517-ben a nyugtalanság a levegőben volt. Johann Tetzel lelkiismeret-furdalás nélkül árusította a bűnbocsánati búcsút a jövőben elkövetett tettekért. Wittenberg lakosai megmutatták a tőle vá-

Yadegar Asisi, a körkép alkotója

sárolt búcsúcédulákat prédikátoruknak, az Ágoston-rendi szerzetesnek, Luther Márton doktornak a városi templomban. Felfűzve a hívek ítélőképességének hiányán és Tetzl haszonleső felfogásán, Luther felment a szószékre, és szót emelt a bűnbocsánattal való visszaéléssel szemben. Prédikációját Németország-szerte újranyomtatottak a könyvnyomtatók, az emberek pedig mohón olvasták. Luthernek ez a szövege meghatározó kezdőlökést adott a reformációnak.”

Ez a szöveg fogadja a látogatót, mielőtt belépne a körpanoráma terébe. És valóban, szinte már az előtérben érezzük az eső illatát, miközben bentől sejtelmes félhomály szűrődik ki, lódobogás, pénzcserzés, vásári zsivaj hallatszik. Mikor pedig belépünk, hirtelen ott találjuk magunkat az ötszáz évvel ezelőtti utcákon.

A körpanoráma ugyanis valóban életnagyságú épületeket és embereket mutat, a távoli részletek pedig egyre kisebbek, mint a valóságban. Minden apró jelenet mesterien megformált: az alkotó korhű jelmezbe öltöztette a körpanoráma szereplőit, lefényképezte őket Wittenberg utcáin, majd korhű, festett háttérbe helyezte ezeket az egymásba kapcsolódó mozzanatok. A körpanoráma tehát statikus kép: festmény és fotográfia kombinációja, ez adja sajátos, élethű, mégis kissé mesészerű hangulatát.

Ahogy haladunk körbe az alkotás előtt, a történet is kibontakozik, rengeteg olyan részlettel gazdagítva az 1517-es eseményeket, amelyet egyszerű történetmeséléssel nehezen lehetne elmondani. A búcsúcédula-árusító papok előtti kígyózó sorban például van hajlott hátú öregasszony és a járókelő parasztlányok után sóvárgó katonája, akit viszont féltékeny úrhölgyek rosszaló tekintete követ.

Bölcs Frigyesnek kiemelten fontos volt, hogy Wittenberget a tudomány központjává emelje, ez is visszaköszön: a korabeli Wittenberg terein frissen nyomtatott könyvből felolvasó színesznőt, lefejezett koponyát boncolgató anatómia-előadót, de zenészeket, szerzeteseket, koldusokat, kutyákat és gyerekeket is láthatunk és hallhatunk. Ezek a részletek teszik nagyon élővé és hitelessé a hatalmas körképet.

Nem kell azonban sokáig figyelni, hogy feltűnjön egy meghatározó alak, egy feldúlt szerzetes, aki többször is megjelenik a képen. Egyszer a búcsúcédula-árusító standoktól nem messze felháborodva veszi ki a hívek kezéből a megváltott bűnökről szóló papírt, legközelebb a vártemplom kapujánál bukkan fel – immár nem a hívek, hanem szerzetestársai és más papok, profeszszorok gyűrűjében – egy papirost lobogtatva. Azt, hogy ezen a tételek szerepelnek, avagy ez ugyanaz a búcsúcédula, amelyet az imént ragadt ki a hívei kezéből, a befoga-

dó döntheti el. Különösen ötletes ennél a jelenetnél a Luthert hallgató klerikusok ábrázolása: az egyik mérgesen legyintve fordít neki hátat, míg a másik rajongással mutat Luther felé. Mindez azt jelzi, hogy a helyzetek csak utólag egyértelműek, a pillanatnak mindig ezerféle kifutása és értékelése lehet.

De nem csak a történettel és a pillanatokkal, az idővel is játszik az alkotó: a látogató egyetlen nap történéseit látja maga előtt a hajnali kakaskukorékolástól az éjszakai elcsendesedésig. Ahogy kel fel a nap, úgy lesz egyre világosabb, és válik láthatóvá egyre több részlet. A hangeffektek is az ébredező, majd a zibongó város képét festik.

A kép bizonyos szereplői olykor meg is szólalnak – többek között a felháborodott Luther hangját is hallani. Naplemente után újra sötét lesz az utcákon, és felgyulladnak a fények a házakban. Felmehetünk a kiállítóterben elhelyezett kilátóra, hogy az emeleti ablakokon keresztül is bekukkanthassunk Wittenberg lakosainak életébe. Itt egy családot láthatunk, amott tudós urak vitatkoznak lelkesen, kezükben egy papirossal.

Hit, tudás, eltökéltség van a levegőben, amikor a vihar előtti csendet másnap délután betölti egy szerzetes hangja, és ugyan mi már tudjuk, hogy mi fog történni ezek után, most mégis megérezhetjük, milyen lehetett ott lenni, abban a pillanatban, amikor mindez elkezdődött.

● LABORCZI DÓRA

Istennek köze van a hétköznapijainkhoz is

Interjú Gáncs Péter elnök-püspökkel

Megemlékezünk és ünnepelünk is egyben 2017-ben, a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulóján – mondta magazinunknak Gáncs Péter. Egyházunk elnök-püspöke fontosnak tartja, hogy minden erőnkkel igyekezzünk végrehajtani a zsinat új gyülekezetek alapítására vonatkozó határozatát.

– Elérkeztünk a reformáció kezdete öt-századik évfordulójának nyitányához. Ünnepelünk vagy emlékezünk? Azért kérdezem ezt, mert sokan és sokszor megfogalmazták, hogy a keresztény egyház szakadásán nincs mit ünnepelni.

– Ne vegyük a nevünkre teljesen a szakadás terhének felelősségét, hiszen már 1054-ben kölcsönösen kiátkozta egymást a pápa és a keleti egyház feje. Luther pedig nem akart új egyházat alapítani, sokkal inkább a réginek a megreformálására törekedett. Meg tudom érteni, hogy katolikus testvéreink nem szívesen hallanák azt, hogy mi az egyházszakadást ünnepeljük, de Ferenc pápa lundi látogatása óta a reformáció már vitathatatlanul közös ügyünk és értékünk. Egyetérték Reuss András professzorral, aki figyelmeztetett, hogy nem szabad bocsánatot kérnünk a reformációért, mert az Isten Szentlelkének a munkája. A kölcsönös kiátkozások, egymás időnkénti üldözése miatt viszont helye van a bűnbánatnak, a bocsánatkérésnek, a kiengesztelődésnek. Ugyanakkor hálás szívvel ünnepeljük mindazt az értéket, amelyet a reformáció adott az egyháznak és a világnak.

– Az évforduló alkalom lehet a számvetésre is. Mit üzen a reformáció fél évezredes folyamata a 21. század széthulló közösségeiben, érték-, gazdasági és politikai válságok közepette élő embereknek?

– Mai kifejezéssel élve: a reformáció egyfajta kommunikációs forradalmat hozott. Akárcsak az első pünkösdkor, az emberek rácsodálkoztak arra, hogy végre értik, mit akar Isten nekünk ajándékozni. Anyanyelvükön prédikáltak nekik, otthon olvashatták a Bibliát, vagyis Isten és ember között helyreállt és újra működni kezdett a „for-

ródrot”. S ahol működik a kommunikáció, ott megszületik a *communio*, a közösség. A reformáció újra megláttatta a közösség, a gyülekezet, a család különös értékét. Erre ma is érdemes odafigyelni. Ne feledkezzünk el arról sem, hogy Luther Márton minden becsületesen elvégzett munkát istentiszteletnek tekintett. Ma is érdemes szem előtt tartanunk a protestáns munkatitkát, amely máig biztosítja a gazdasági válságot legkevésbé megszenvedő, protestáns gyökerű európai jóléti államok sikerét. 2016 adventjében több helyütt felelevenítettük a Wichern János-féle adventi koszorú hagyományát, amelyen nem csupán a vasárnapok, hanem a hétköznapiak is kapnak egy-egy gyertyát, arra figyelmeztetve, hogy Istennek a hétköznapijainkhoz is köze van.

– Európa képtelen megoldani belső és külső problémáit. Keresi kiszáradóban lévő keresztény gyökereit, ugyanakkor nem talál megoldást a kontinenst körülvevő válságokra és az azokból fakadó veszélyekre, elég itt csak a migráció jelenségére gondolni. Az Európai Unió erre a problémára megoldást kereső döntéshozói mit használhatnának a reformáció üzeneteiből?

– Ötszáz évvel ezelőtt Luther az irgalmas Istent kereste, és az evangéliumban meg is találta. Ma az irgalmas felebarátot is keresünk egymásban, azt a keresztény gyökeréből táplálkozó embert, aki felelősséggel közelít saját és a közösség ügyeihez. Különösen égető ez a kérdés a jelenlegi menekültkrízisben. Ma már Angela Merkel kancellár sem vallja, hogy minden menekültet be tudunk fogadni Európába... Nemrégiben nálunk járt bajor testvéreink elmondták: arra igyekeznek felkészíteni a befogadott menekülteket, hogy a sikeres újrakezdés remé-

nyében visszatérhessenek hazájukba, mert úgy tapasztalják, jelentős részük vissza akar menni a szülőföldjére.

– A közel-keleti válságövezetekből elmenekült embereknek csupán a töredéke indult el Európa felé, túlnyomó többségük egy környező, menedéket nyújtó országban vár arra, hogy hazatérhessen.

– Igen, mert odatartozik, odaköti a kultúrája, ott van otthon. Úgy gondolom, egész Európa számára egyfajta ébresztő a migráció jelensége. Rá kell döbbernünk, hogy nem élhetünk úgy, mint eddig. Nem számánnyolhatjuk ki a fejlődő országokat, nem biztosíthatjuk jólétünket az ő rovására. Nem élhetünk tovább úgy, hogy ők tévén keresztül nézik, ahogyan mi élünk, mi pedig azt nézzük a tévében, ahogy ők éhen halnak, vagy éppen a tengerbe fulladnak. Igazságosabban kell elosztanunk a javakat, hiszen Jézus is arra tanít, hogy a mindennapi kenyerünket kérjük, ne a holnapit vagy a holnaputánit.

– A reformációi emlékév közelebb hozhatja egymáshoz az embereket, különösen a keresztényeket?

– A gyakran idézett teológiai dokumentum címevel válaszolva: mi valóban szeretnénk eljutni „a konfliktustól a *communio*ig”, vagyis a közösségig. Ez természetesen az úrvacsorai közösséget is jelenti, de ebben a kérdésben a katolikus egyház jóval óvatosabban lépked, mint mi. Ugyanakkor bátorító tény, hogy a jubileumi év nyitányaként a katolikus egyház feje Lundban közös liturgia keretében együtt szolgált a Lutheránus Világszövetség vezetőivel. Reméljük, hogy ennek a pozitív hatása itthon is tapasztalható lesz. Egyébként van jó példa. Novemberben Várszegi Asztrik bencés főapát meghívott Pannonhalmára, hogy együtt zárjuk le a Szent Márton-émlékévet és nyissuk meg a reformáció emlékévét. Az apropót nyilvánvalóan az adta, hogy nekik is van egy Mártonjuk, meg nekünk is. Akit ugyan mi nem tekintünk szentnek, de Isten csodálatos eszközének tartjuk. Szent Márton megosztot-

FOTÓ: KISS TAMÁS

ta köpenyét egy koldussal, Luther pedig a halálos ágyán tett bizonyosságot arról, hogy mindannyian koldusok vagyunk, akik Isten irgalmára szorulunk. Bőven akad közös fogódzó, amelybe belekapaszkodhatunk. Meg is hívtam a főapátot egyházkerületünk missziói napjára, ahol folytathatjuk majd a megkezdett dialógust.

– Luther ötszáz évvel ezelőtt nem új egyházat, hanem megújulást akart. A magyar evangélikusok ma milyen tanácsot kaphatnának a megújulást illetően Márton testvértől?

– Komolyan kellene vennünk, hogy ne csak a bajainkkal, a hiányainkkal foglalkozunk. Való igaz, kevesen vagyunk, sokfelé fogyunk. De csak az én egyházkerületemben, ahol hatvanöt anyagyülekezet működik, akad legalább tíz-tizenöt gyarapodó közösség! Igaz, hogy az elnéptelenedő falvakban fogyunk, de kutassuk fel az elvándorló embereket. Például Budapest környékén lehetne és kellene új gyülekezeteket plántálnunk. Ugyancsak fontos lenne, hogy diakóniai, oktatási intézményeinket közelebb tudjuk vinni a gyülekezetekhez. Figyelmeztető jel, hogy idén szeptemberben a teológián mindössze két lelkész szakos hallgató kezdte meg a tanulmányait. Pedig huszonöt évvel ezelőtt azt gondoltuk, hogy evangélikus oktatási intézményeinkből sokan indulnak majd a lelkési pálya felé.

– Meglehet, nem csak az iskoláinkban kell keresni ennek okát. Kellően vonzó ma Magyarországon az evangélikus lelkési pálya?

– Dolgozunk a lelkési életpályamodellen, amely talán újra vonzóbbá teheti ezt a hivatást. Ma az egyházban vagy a környéken élő fiatalok közül sokan csak azt látják, hogy a lelkészeink frusztráltak, túlterheltek. Hitoktatók, intézményfenntartók, pályázati menedzserek egy személyben. Ugyanakkor gyakran tapasztalom azt is, hogy nem könnyen osztják meg feladataikat a gyülekezetek civil előjáróival, presbiter-eivel.

– Kérdés persze, hogy valóban tudnak, akarnak-e segíteni. Az egyik felügyelői konferencián az a panasz hangzott el, hogy hiába szervezik a presbiterképzéseket, alig van rájuk jelentkező.

– Ez is gond. Sokkal tudatosabban kellene kihasználnunk az egyházban jelen lévő civil potenciált. Persze ehhez kellenek az elkötelezett és képzett világiak is. Tanulnunk kell a csapatjátékot! Jézus is tizenkét fős csapatot indított el terepmunkára, nem akart mindent egyedül ő elvégezni.

– Ráadásul kettesével küldte őket, hogy segíteni tudják egymást.

– Ez valószínűleg meg egyházunkban minden szinten, a lelkészek és a felügyelők együtt munkálkodásában is. Ezt a kapcsolatot kellene minél több élettel és tartalommal megtölteni.

– A magyar társadalom szinte a végletekig megosztott. Érzékelhető ez az egyházban, az egyházak között is? És ha igen, mi hozhat minket olyan közös nevezőre, amely az épülő egyház egyik fundamentuma lehet?

– Kritizálhatjuk azt a szomorú gyakorlatot, hogy nemzeti ünnepeinket nem vagyunk képesek közösen megélni, de gondoljunk csak arra, hogy mi, keresztények a különböző felekezetekben is csak ritkán tudunk együtt ünnepelni. Ezért tartom fontosnak az ökumenikus közeledést, mert ez mintát adhat az egész társadalomnak. A megbékélt különbözőségek ökumenikus modellje azt jelenti, hogy nem akarunk egyformák lenni, de készek vagyunk elfogadni és gazdagítani egymást. Azt keressük, ami összeköt, mert csak így hagyhatunk utódainkra egy élhető országot. Az egyháznak is feladata, hogy láttassa meg az emberekkel Istentől kapott küldetésüket a teremtett világban: „Őrizd és műveld!” Természeti környezetünk pusztulása arra int, hogy ezen a területen is bőven akad feladatunk, amelynek betöltéséhez elengedhetetlen a közös nevező megtalálása.

– Elnök-püspöki munkájának hajrájába ért. Mi az, amit a nyugdíj előtt még feltétlenül el szeretne végezni?

– Nagyon komolyan veszem a gyülekezetek plántálásáról szóló zsinati határozatot. A püspöki szolgálat előtt missziói lelkész voltam, és lélekben az is maradtam. Ezért külön öröm számomra, hogy az elmúlt években több gyülekezet is újraéledt egyházkerületünkben. Gondoljunk csak Bócsára, ahol több évtizedes szünet után ma újra lelkész lakik és dolgozik. Az új gyülekezetek plántálásának legfőbb feltétele, hogy találjunk olyan szolgatársakat, akik képesek ma a közösségteremtés missziói feladatára. Korunkban nem könnyű megszólítani, közösségbe hívogatni az embereket. Nagy öröm lenne számomra, ha a ciklusom végéig még néhány új gyülekezet plántálása megindulhatna. A Pestszentimrén, Soroksáron, Kaposztásmegyeren formálódó közösségek reményt adnak erre. Orbán Viktor miniszterelnök adventi találkozásunk alkalmával ígéretet tett arra, hogy a kormányzat kész anyagilag is támogatni az életképes, új gyülekezetek lelki otthonteremtését. Továbbá szeretném még aktív püspökként megélni, hogy egyházunk megújuló médiamunkája is révbe jut. Missziói lelkészként sokat és szívesen rádióztam. Komoly missziói esélyt látok ebben a médiumban. Pál apostol óta tudjuk, hogy a hit az ige meghallásából fakad [Róm 10,17]. Örömmel fáradozom a formálódó protestáns rádió születésén, amelynek segítségével sokakat érhetnénk el az evangélium ajándékával Budapesten és környékén.

• ILLISZ L. LÁSZLÓ

Beszéld el fiaidnak...

Dr. Fabiny Tamás püspök bevezető gondolatai A te igéd igazság – Botta István lelkész szolgáló élete és munkássága című kötet bemutatóján (Kelenföld, 2016. december 14.).

Beszéld el fiaidnak, miképpen jutottál félárvaságra. Fiatal édesanyád három fiúval özvegyen maradt. Csak egy gyermekét tudta magánál tartani: a testvérek közül az egyik a nagyszülőkhöz, a másik a Protestáns Árvaházba került.

Beszéld el fiaidnak, milyen volt az élet a soproni teológián: itt életre szóló barátságok szövődtek, olyannyira, hogy a dán szobatarssal csaknem két évtizeddel később a hazai egyház a Lutheránus Világszövetségtől a mi egyházunknak nyújtandó támogatás és segélyezés ügyében működhetett hatékonyan együtt.

Beszéld el fiaidnak, hogy az Anschlusst követően miképpen próbálta a politika maga alá gyűrni a hitéletet, ezért egy teológiai dolgozatban egyébként a nemzet hű fiaként ilyen mondat leírására éreztél belső késztetést: „...a keresztyénség nem tartozik a nemzetnevelés alapelemei közé, nem tehetjük azt nemzetivé.” Beszéld el fiaidnak, hogy ezzel együtt milyen fontosnak érezted a népi írókkal, így Szabó Dezsővel, Németh Lászlóval vagy Veres Péterrel való intenzív kapcsolattartást.

Beszéld el fiaidnak, milyen dilemmát jelentett, hogy a zsidóüldözés során – külön felkészítés nélkül, mert arra nem volt idő – hamis keresztleveleket adjatok-e ki az üldözötteknek, vagy csupán vöröskeresztes igazolványokat és svéd menlevelet.

Beszéld el fiaidnak, hogyan kellett az óbudai templomban tartott esküvői szertartásról a légoltalmi pincébe sietni, mivel a főváros bombázása folyt.

Beszéld el fiaidnak, milyen sok áldás forrása volt egy-egy mátrai vagy tihanyi táborozás az ifjúsággal.

Beszéld el fiaidnak, hogyan mentetek kiskocsikkal a kitelepítéssel sújtott egyháztagok lakására, hogy bútorait, könyveit és egyéb ingóságait az egyház épületében vagy megbízható családoknál helyezték el.

Beszéld el fiaidnak, hogy az igehirdetésre készülve mennyire nehéznek találtad azt, hogy gyász, betegség és főként embertelen életfeltételek között Isten szeretetének evangéliumát prédikáld.

Beszéld el fiaidnak, hogyan élted meg, amikor egyházi vagy állami hatóságoknál hamis vádakkal feljelentettek téged, más pedig azzal vádolt meg – teljesen oktalannul –, hogy hamis hírt terjesztess róla.

Beszéld el fiaidnak, milyen egyházi örendelkezés volt az, amikor egy lelkészválasztás során egyébként egyházinak mondott emberek legfőbb érve ez volt: „Nem szabad harcba szállni a párttal!”

Beszéld el fiaidnak, lelkészként hogyan látogattál bebörtönözött evangélikusokat a hírhedt Andrassy út 60.-ban. És beszéld el azt is, amikor az ör ezzel fogadott: „Ha megint bemegy, ki már nem engedjük magától!”

Beszéld el fiaidnak, hogyan alázott meg saját lelkésztestvérét, elvéve tőled a hivatali kulcsokat, majd ahogy füled hallatára diktálta a téged feljelentő levelet.

Beszéld el fiaidnak, mit jelentett feleséggel az alvó kisgyerekek mellett az ablak mellett ülve virrasztani, mikor áll meg az a bizonyos fekete autó a ház előtt.

Beszéld el fiaidnak, hogyan fenyegették meg, állították félre, börtönözték be püspöködet. Beszéld el fiaidnak, mit éltél át a kitelepítettek meglátogatása során.

Beszéld el fiaidnak a hatvan évvel ezelőtti csodálatos történeteket, amikor az egyház együtt volt az ország népével, és teológushallgatók együtt vonultak fel más egyete-

mistákkal; lelkészek életük kockáztatásával mentek szolgálatba, majd temették köztük is a halottakat. Beszéld el ama november 4-e döbbenetét, amikor a legtöbb templomban a tankok vonulása miatt nem lehetett istentiszteletet tartani.

Beszéld el fiaidnak a fortélyos félelem megjelenését, a társaikat börtönbe juttató lelkészek tevékenységét, a nyers bosszú megjelenését.

Beszéld el fiaidnak, mit jelentett a családtól elszakítva élni, városi emberként lényegében tyúktenyésztésből eltartani magadat és szeretteidet. Beszéld el fiaidnak, hogy Tordast nem a száműzetés helyének, hanem egy új közösségépítés lehetőségének tekintetted, hiszen az emberek ott is sóvárogva várták Isten fiainak megjelenését. Ezért fél fizetéssel is teljes szívvel szolgáltál. És beszéld el azt is, hogy amikor az egyházi hatalmak elzárkóztak tőled, akkor a tehetségedet és szorgalmadat felismerő történészek komoly feladatokat bízta rád, megbecsülték fáradságos munkádat.

Beszéld el fiaidnak, hogy a személyes hit hogyan párosulhat tudományos igényességgel és filológiai pontossággal, amelynek következtében Melius Juhász Pétertől Jungig sokakat vihettél közel az olvasókhoz.

Beszéld el fiaidnak, mit éreztél akkor, amikor a püspök szemedbe mondta: mindent elkövet annak érdekében, hogy feleségedet elbocsássák munkahelyéről. De beszéld el azt is, hogy mint nélkülözhetetlen munkaerő mégis maradhatott.

Beszéld el fiaidnak, miért nem tartottál igényt rehabilitálásra. Az ugyanis a becsület helyreállítását jelenti, amelyet viszont te soha nem veszítettél el. Ezért beszéld el fiaidnak, hogy nem elégtételre, hanem a sebek begyógyítására van szükség. Ezt pedig csak Krisztus szeretetében érhetjük el.

Ha mindezt elbeszéled fiaidnak, akkor biztos akad egy olyan közösség, amely megbecsüli munkádat és mindazok fáradozását, akik hozzád hasonlóan elhagyatottságukban sem voltak egyedül. Ez a közösség megbecsüli a múltját, őrzi a béresekkel dacoló pásztoraik emlékét oly módon is, hogy megjelenteti a gyülekezet történetét, emléktáblákat állít, vagy éppen könyvet ad ki. Mindezt azért teszik, mert ők is sok mindent el akarnak beszélni fiaiknak és unokáiknak. ●

Evangélikusság és ökumené

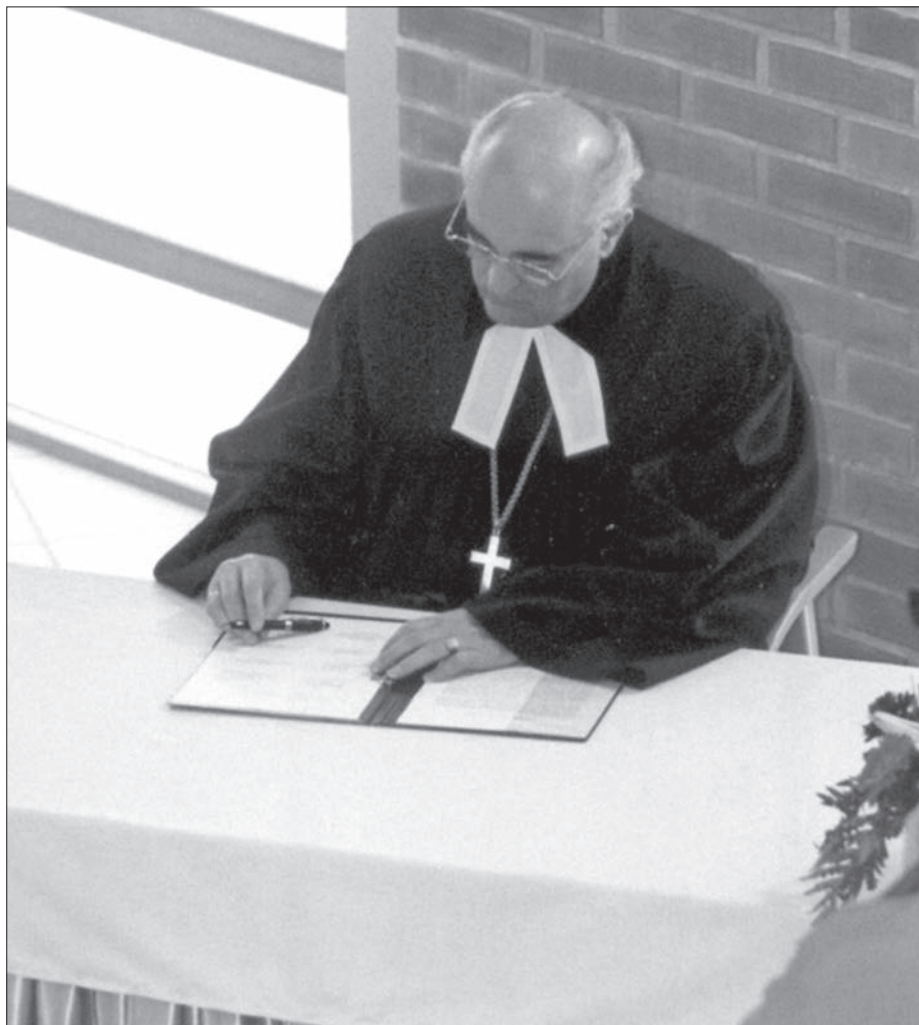
Az evangélikusok kezdettől fogva az egyház egységének megőrzéséért és helyreállításáért munkálkodtak. Luther egyáltalán nem akart külön egyházat, „csak” a visszatérést az evangéliumhoz. Az ökumené folyamatának egyházunk is része – a folyamat egyes részleteire vet fényt a következő írás.

Luther a *Schmalkaldeni cikkekben* (1537) fontossági sorrendben foglalta össze az egység feltevéleit. Melanchthon a formális szakítás (1530) után is állandóan kereste az egység helyreállításának lehetőségét, a reformátusokkal való meg egyezés kedvéért még az *Ágostai hitvallás* úrvacsoráról szóló cikkét is megváltoztatta (1540). Ugyanakkor korábban, az 1529-es marburgi kollokviumon Luther nem tudott megegyezni Zwinglivel az úrvacsora kérdésében. Számára az erők egyesítésének gyakorlati szempontja nem írhatta felül a hitbeli meggyőződést. ►

FOTO: MÁTHÉ ZOLTÁN / MTI

Gáncs Péter, a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspöke megáldja az új kenyeret a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának az augusztus 20-i nemzeti ünnep előestéjén tartott ökumenikus ünnepi istentiszteletén – Budapest, Szilágyi Dezső téri református templom, 2014

FOTÓ: BOTTA DÉNES

Evangélikus részről D. Szezik Imre elnök-püspök írta alá 2002. október 1-jén az Európai ökumenikus chartát a MEÖT budapesti székházában

Sajnos a *Formula Concordiae* (1577) nyomán sem valósult meg a protestáns egység, jóllehet az evangélikusok és a reformátusok idehaza is együtt szenvedtek az ellenreformációtól, és keresték a meg egyezés lehetőségét, egészen a szervezeti egység megkísérléséig.

Az ökumenikus mozgalom zászlóvivői között is szép számmal találunk evangélikusokat. Így például azt a Dietrich Bonhoeffert (1906–1945), aki mindazonáltal már nem érthette meg az Egyházak Világtanácsának 1948-as megalakulását.

A továbbiakban először vázoljuk, hogy egyházunkból kik szolgáltak a fontosabb(nak tartható) ökumenikus szervezetek fontosabb(nak tartható) tisztségeiben, illetve néhány kiemelkedő, idehaza és evangélikus részvétellel is lezajlott eseményt említünk, döntően az utóbbi évtizedekből. E felsorolás – a terjedelmi korlátok miatt – természetesen csak töredékes lehet. Egyházunk képviselői számos

ökumenikus nagygyűlésen, konferencián és más felekezeteknél tett látogatáson vettek részt, ezekre most nem térünk ki. Foglalkozunk viszont a Lutheránus Világszövetség (LVSZ) által más felekezetekkel folytatott intézményes párbeszéddel, különös tekintettel a római katolikus egyházra.

Evangélikusok a MEÖT és az EVT vezetésében

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsát (MEÖT) – Egyetemes Egyház-tanács Magyarországi Bizottsága néven – 1943-ban alakította meg Ravasz László református püspök és báró Radvánszky Albert evangélikus egyetemes felügyelő. A szervezet evangélikus titkára a későbbi evangélikus püspök, Ordass Lajos volt,

aki börtönévei alatt is munkálkodott az ökumenéért, s akit azután épp az Egyházak Világtanácsa (EVT) Központi Bizottságának 1956. július–augusztusi galyatetői ülése nyomán rehabilitáltak.

Az ökumenikus tanács rendje szerint ha az elnök református, akkor a főtitkár evangélikus, és fordítva. Evangélikus részről dr. Harmati Béla püspök 1992–1998, D. Szezik Imre püspök 2003–2011 között volt elnök; előbbi 1991–2001 között, utóbbi 2003 óta a Magyar Bibliatársulaté is.

Pröhle Károly professzor 1972–1982 között volt főtitkár, és sok más tevékenysége mellett részt vett az ökumenében alapműnek számító *Limai dokumentum – Kereszttség, úrvacsora, egyházi hivatal* (1982) kidolgozásában. Őt Ottlyk Ernő nyugalmazott püspök (1982–1986), majd Görög Tibor (1986–1988 és 1999–2004) és az a Lehel László (1988–1992) követte a főtitkári tisztségben, aki 1991-es alapítása óta az Ökumenikus Segélyszervezet igazgatója. A MEÖT jelenlegi főtitkára – 2012 óta – Fischl Vilmos evangélikus lelkész.

Az EVT Központi Bizottságának tagja volt Káldy Zoltán püspök (1961–1975), Nagy Gyula püspök (1983–1991), Szabóné Mátrai Marianna (1991–1998) és Gáncs Péter püspök (2007–2013).

Lényeges dátum 2002. október 1., amikor a magyarországi tagegyházak – így az evangélikus –, továbbá a katolikus egyház aláírták az *Európai ökumenikus chartát*. (A *Miatyánk* és az *Apostoli hitvallás* ökumenikus szövegét 1992-ben fogadták el.)

Felekezetközi viszonylatok

Az ökumenikus imahetet hivatalosan 1987 óta tarthatják közösen evangélikusok és katolikusok, amikor is ifj. Hafenscher Károly csengődi lelkész meghívta Paskai László kalocsai koadjutor érseket. Előtte az állam nem nézte jó szemmel katolikusok és protestánsok közeledését, a Hazafias Népfront (egyébként sokszor színvonalas) papi békegyűléseitől eltekintve.

A katolikus, református és evangélikus püspökök évente több alkalommal találkoznak, és vitatják meg az egyházakat érintő aktuális kérdéseket. Az ökumenikus házasságkötési szertartások rendjét először 2001-ben, majd 2015-ben adta ki a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia és a MEÖT.

Evangélikus Teológiai Akadémiánkon, majd Hittudományi Egyetemünkön más felekezetű, így adventista és unitárius lelkészhallgatók is tanulhattak, a kilencvenes évek óta pedig rendszeresen vannak metodista hallgatóink. A levelező hallgatók, a doktoranduszok és végzett doktorok között további felekezetek képviselői is megtalálhatók. Elengedhetetlennek tartjuk az ökumenikus párbeszédet, amelyhez persze először evangélikus identitásunkkal kell tisztában lennünk.

Lelkészeink, hallgatóink több mint fél évszázada végezhetnek egy-egy félévet az EVT bossey-i (Svájc) Ökumenikus Intézetében.

Vajta Vilmos professzor (1918–1999), aki 1948-tól Svédországban élt, 1953–1964 között az LVSZ Teológiai Osztályának, majd a VilágSZövetség újonnan alapított strasbourgi Ökumenikus Intézetének igazgatója volt 1981-ig. Nagy Gyula professzor, későbbi püspök 1975–1980 között az Európai Egyházak Konferenciájának első teológiai igazgatója volt (előtte a Lutheránus VilágSZövetség Teológiai Osztályán szolgált, ahol Harmati Béla 1966–1970 és 1980–1987 között).

A Keresztyén Ifjúsági Egyesület újjáalakult magyarországi szervezetének titkára volt 1990–1995 között Szeverényi János, Lupták György pedig 1996–2012 között elnöke. Szeverényi János 2014 óta az Aliansz – Magyar Evangéliumi Szövetség elnöke.

Egyházunk külügyi szolgálata, amelynek feladatai közé tartozott a nemzetközi ökumenikus kapcsolatok ápolása is, 1970-ben lett önálló munkaággá, Harmati Béla mint külügyi titkár vezetésével 1973-ig. Őt Reuss András követte 1984-ig, jelen sorok írója pedig 1980-tól szolgált munkatársként, 1986–1990 között titkárként. A szolgálat 1992-től Ökumenikus és Külügyi Osztály lett, vezetője 1992–2006 között Szirmai Zoltánné volt, azóta Cselovszkyné dr. Tarr Klára.

A Tóth Károly nyugalmazott dunameléki református püspök (1931–2014) által 1991-ben alapított Ökumenikus Tanulmányi Központ alelnöke volt id. Hafenscher Károly evangélikus lelkész. Jelen sorok írója 1994-től volt a munkaközösség tagja, 2004-től 2015-ös megszűnéséig a központ titkára, ennek köszönhetően 2012–2014 között a Societas Oecumenicának, az ökumenékatatók európai társaságának titkára; a társaság 2014-es tizennyolcadik konferenciáját Budapesten tartották.

Protestáns platformok

A magyar evangélikus és református egyház 1830-ban kötötte meg az abaújkéri, 1833-ban a nagygyeresdi egyezményt, utóbbit 1900-ban megújították. Bár 1914-ben gyakorlati okokból felmondták, legfontosabb

vívmányait megtartották. A budapesti teológiai akadémiát, amely a Károli Gáspár Református Egyetem jogelődje, 1855-ben közösen alapították reformátusok és evangélikusok, de tíz évvel később útjaik elváltak.

A Bazel melletti Leuenbergben 1973-ban fogadták el a *Leuenbergi konkordiát* az európai evangélikus és református egyházak szászéki és úrvacsorai közösségéről, amelyhez később dél-amerikai egyházak, majd 2006-ban a Metodista Világtanács is csatlakozott. (A korábbi egységtörekvések közül a legismertebb, hogy 1817-ben, a reformáció kezdetének háromszázadik évfordulója tiszteletére határozta el III. Frigyes Vilmos porosz király az evangélikus és a református egyházak egyesítését – az uralkodóház református volt, a nép többsége evangélikus. Néhol csak erőszakkal tudták végrehajtani, de több évtized után sem lett teljes a siker.)

A *Leuenbergi konkordia* szövegezésében jelentős szerepe volt Harmati Béla akkori külügyi titkárnak. 1992-ben Budapesten tartották az európai protestáns egyházak nagygyűlését (nem csak az aláírókét) *Keresztyén felelősségünk Európáért* címmel. Az aláírók közösségét 2003 óta Európai Protestáns Egyházak Közösségének (GEKE) nevezik. 2006-ban szintén Budapesten tartották a hatodik nagygyűlést. Ekkor a végrehajtó bizottság tagjává választották Cselovszkyné dr. Tarr Klárát, egyházunk országos irodája ökumenikus és külügyi osztályának vezetőjét, aki 2012-től a háromfős elnökség tagja, közben 2015-ben ügyvezető elnök volt. A közösség irodája Bécsben van, munkatársa Dávid (Zsugyel) Adél.

Ifj. Hafenscher Károly, egyházunk zsinatának lelkészi elnöke 2014-től miniszteri biztосként szervezi az állami Reformáció 500 Emlékbizottság munkáját, és nyújt segítséget a reformáció jubileumához kapcsolódó egyházi programokhoz.

Párbeszéd a római katolikusokkal

Az intézményes párbeszéd a II. vatikáni zsinat (1962–1965) nyomán vált lehetővé a római katolikusokkal. A közös munkacsoport 1965-ben alakult, a Lutheránus VilágSZövetség és a Keresztény Egységet Elősegítő Pápai Tanács által létrehozott közös tanulmányi bizottság 1967-ben ülésezett először. ►

Az Egyházak Világtanácsának főtitkára, dr. Olav Fykse Tveit norvég evangélikus lelkész (jobb szélén) látogatása az Északi Egyházkerület székházában 2013 áprilisában. A kép bal szélén dr. Fabiny Tamás püspök, középen dr. Fischl Vilmos evangélikus lelkész, a MEÖT főtitkára

A bizottságnak 1973–1984 között tagja volt id. Hafenschner Károly, Harmati Béla pedig püspökként 1995–2006 között evangélikus társelnök. Már az 1972-ben kiadott *Máltai nyilatkozatban* megállapították, hogy a megigazulás kérdésében sokkal közelebbiek az álláspontok a feltételezettnél.

A megigazulásnyilatkozat létrejöttében fontos állomás a német katolikus egyház és a protestáns egyházak közös kiadványa: *A reformáció korának kiátkozásai még mindig megosztóak? (Lehrverurteilungen – kirchentrennend?)* címmel (1986), továbbá az Egyesült Államok egyházainak párbeszéde 1985-ben: *Megigazulás hit által (Justification by Faith)*.

Az evangélikus–római katolikus Közös nyilatkozat szövegét a bizottság 1997-es dobogókői ülésén véglegesítették, majd állásfoglalás céljából elküldték az LVSZ tagegyházainak. Evangélikus teológusok egy csoportja kifogásokkal élt, szintúgy Joseph Ratzinger bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa, a későbbi XVI. Benedek pápa is (ő elsősorban a „simul iustus et peccator” evangélikus tanításával kapcsolatban).

A Közös nyilatkozatot 1999. október 31-én írták alá Augsburgban. Mind a helyszín, mind pedig az időpont jelképes volt. II. János Pál pápa még a 2000., jubileumi év előtt kívánta megrendezni az alkalmat. Azért Augsburgban, mert annak idején ebben a német városban került sor a formális szakításra az *Ágostai hitvallás* katolikus részről való elutasítása, döntően a megigazulás tanítása miatt. (Mint tudjuk, az ehhez vezető folyamat 1517. október 31-én indult el.)

A Közös nyilatkozat

A különbségek, hangsúlyeltolódások persze nem tűntek el, de az egyetértést mindkét részről sokkal fontosabbnak tartják: „Közös a hitünk, hogy a megigazulás a Szentháromság Isten műve. Az Atya elküldte Fiát e világba a bűnösök üdvösségére. A megigazulás alapja és feltétele, hogy Krisztus emberré lett, meghalt és feltámadt. A megigazulás ezért azt jelenti, hogy maga Krisztus a mi igazságunk, amelyben az Atya akarata szerint a Szentlélek által részesedünk. Közös valljuk: egyedül kegyelemből, Krisztus üdvöztető művébe vetett hitben, nem saját érdemünk alapján fogad el minket Isten, és kapjuk a Szentlelket, aki megújítja szívün-

ket, képessé tesz és felszólít jó cselekedetekre.” (12. o.)

A Közös nyilatkozat befejező, 44. pontja a bizottsági tagok lelkesedését, elkötelezettségét és reménységét tükrözi: „Hálát adunk az Úrnak az egyházszakadás leküzdése útján tett döntő lépésért. Kérjük a Szentlelket, hogy vezessen minket tovább a látható egység felé, amely Krisztus akarata.”

Nilván csak akkor tudjuk megmondani, hogy döntő lépés volt-e a nyilatkozat, ha majd egyszer vége lesz az egyházszakadásnak... Az azonban nem lehet vita tárgya, hogy a látható egység Krisztus akarata, akár megvalósul ezen a földön, akár nem.

Alig egy évvel a Közös nyilatkozat ünnepélyes augsburgi aláírása után sokak számára „hideg zuhanyként” hatott 2000. augusztus 6-án, az Úr színeváltozásának ünnepén a Hittani Kongregáció *Dominus Iesus* kezdetű nyilatkozata. Ennek IV. fejezete csak „egyházi közösségeknek” nevezi azokat az egyházakat, amelyek nem őrizték meg a katolikus felfogás szerint érvényes püspöki tisztelet (apostoli szukcesszió, folytonosság) és (vele együtt) az érvényes eucharisziát.

Annyit hadd jegyezzünk meg, hogy ez utóbbi nyilatkozatot sok katolikus teológus akkor sem fogadta egyetértéssel, és az utóbbi években már alig-alig hivatkoznak rá.

A szembenállástól a közösségig

2017-ben a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára az ökumené korában kerül sor, és ez ráadásul egybeesik a kato-

likus–evangélikus közös bizottság fennállásának fél évszázados jubileumával. A reformáció jubileumi évére való tekintettel különösen is fontos *A szembenállástól a közösségig* című összefoglalás 2012-ből, amely 2016 elején magyarul is megjelent. Ebben a közös bizottság tagjai leírják a közös jubileumi megemlékezésig vezető utat a reformáció korának konfliktusaitól az egység helyreállítására való törekvésekig.

E dokumentum felhívja olvasóinak figyelmét a kölcsönös gazdagodás lehetőségére, a mai kor, a globalizáció, a sokvallású környezet kihívásaira (7–15. pont). Szól arról, hogy az *Ágostai hitvallás* négyszázötvenedik és Luther születésének ötszázadik évfordulója (1980, 1983) új lendületet adott a párbeszédnek (18–31. pont). Vázlatosan, lényegre törően összefoglalja a lutheri reformációt és a katolikus válságokat. Sorra veszi a párbeszéd eddigi legfontosabb témáit: megigazulás, úrvacsora, papi hivatás, a Szentírás és a hagyomány...

A konszenzus felé vezető fontos lépés volt az *Egyház és megigazulás (Church and Justification)* című dokumentum 1993-ban, amely szerint a megigazulásról és az egyházzal szülő tanítás összetartozik (216. pont). Elsősorban a következő kérdésekben van szükség további párbeszédre: a látható és láthatatlan egyház kapcsolata, az univerzális és a helyi egyház viszonya, az egyház szentségi jellege, a szentségi ordináció szükségessége az egyház életében, valamint a püspökszentelés szentségi jellege (218. pont). A pápaságról csak annyit mond ez a dokumentum, hogy „a katolikusok számára a római főpápnak teljes, legfőbb és egyetemes hatalma van”

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia állandó tanácsának tagjai, a Magyarországi Református Egyház és a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkeszi vezetői egyházunk Déli Egyházkerületének székházában 2014 szeptemberében

FOTÓ: KALOCSAI RICHÁRD

Ökumenikus imádság a Gellért-hegyen az üldözött keresztényekért 2015. június 7-én a Magyar Evangéliumi Szövetség szervezésében

(192. pont). Így nem tér ki a pápai tévedhetetlenség (egyébként erősen körülhatárolt) dogmájára és a mariológiára sem. A bizottság a legutóbbi ülését 2015-ben Budapesten tartotta, ennek témája a kereszttség volt.

Említsük meg a közösség felé vezető út három kiemelkedő hazai alkalmát. II. János Pál pápa 1991. augusztus 18-án a debreceni Nagytemplomban tartott ökumenikus istentisztelet után saját maga helyezte el a koszorút a gályarabok emlékművénél. 1993. január 20-án ökumenikus istentiszteletet tartottak az esztergomi bazilikában Harmati Béla püspök igehirdetésével a Bethlen Gábor hajdú által 1623-ban kivégzett három kassai katolikus mártír emlékére. 1996. január 6-án pedig Csepregen evangélikusok és katolikusok közösen emlékeztek meg az 1621-ben a császári sereg áldozatául esett 1223 evangélikusról. (Ezen az alkalmon részt vett Seregély István egri érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, Pápai Lajos győri megyés püspök, Harmati Béla és Szevik Imre evangélikus püspökök, továbbá Angelo Acerbi érsek, pápai nuncius is.)

Távolabbi közeledések

Az LVSZ és a Református Világszövetség között 1968-ban kezdődött a párbeszéd, a közös bizottság 1970-ben alakult meg. A legfontosabb témák: a predes(z)tináció,

az úrvacsora és az egyházzal szóló tanítás. A már említett *Leuenbergi konkordián* túl 1988-ban az akkori két német állam protestáns egyházai és az anglikán egyház elfogadta a *Meissen*i egyezményt a szószéki és úrvacsorai közösségről. Hasonlóképpen 1999-ben Reuillyben a francia református és evangélikus, valamint a brit és az ír anglikán egyházak.

Az anglikánokkal is 1970-ben kezdődött az intézményesített párbeszéd. Az LVSZ részéről a kapcsolatokat az ökumené sikertörténetének tekintik. Nem minden (földrajzi) területen teljes a közösség, de ennek továbbépítését kiemelt feladatként kezelik. Az iméntiekén túl meg kell említenünk a *Porvoo* (Finnország) közös nyilatkozatot az észak-európai evangélikus egyházakkal 1992-ből és a kanadai egyházak közötti *Waterloo*i (Ontario) nyilatkozatot 2001-ből. (1980–1982 között Reuss András is részt vett az európai párbeszédben.)

Az LVSZ és az ortodox egyházak közös bizottsága hosszas előkészületek után (1967-től) először 1981-ben Espooban (Finnország) ült össze. Legfontosabb témák: a kinyilatkoztatás, a Szentírás és a hagyomány viszonya, a szentségek, az egyház és a papi szolgálat, vagyis lényegében azok, amelyek a római katolikusokkal folytatott párbeszédben is a legfontosabbak. Az ortodoxok gyakran a protestánsok, így az evangélikusok szemére vetik a túlzott liberalizmust, egyebek mellett a nők ordinációját. 2015-ben azonban elfo-

gadták a papi szolgálatról szóló közös nyilatkozatot.

Az evangélikusok az LVSZ keretein kívül is folytatnak intézményes párbeszédet. Így a német protestáns egyházak a Konstantinápolyi Ökumenikus Patriarchátussal, az Orosz és a Román Ortodox Egyházzal, a finn evangélikusok is az orosz ortodoxokkal és az Egyesült Államok egyházai is egymás között. Említsük meg, hogy 1994. március 3–6. között a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának meghívására Budapestre látogatott II. Alekszij moszkvai pátriárka. Ekkor a magyar parlamentben kért bocsánatot az 1956-os forradalom leveréséért.

A mennonitákkal, a 16. századi anabaptisták utódaival 2008-ban jött létre közelebbi kapcsolat. Az LVSZ tanácsa 2008-ban elhatározta, hogy bocsánatot kér egykori üldözésük miatt. Erre hivatalosan a 2010-es stuttgarti nagygyűlésen került sor.

Az evangélikusok kezdettől fogva az egyház egységének megőrzéséért és helyreállításáért munkálkodtak. A párbeszéd folytatódik, és folytatódnia is kell. Akár megvalósul az egység ezen a földön, akár nem, mindenképpen Krisztus szava az ökumené jelmondata: „...hogymindnyájan egyek legyenek...” (Jn 17,21)

● DR. SZENTPÉTERY PÉTER

A szerző az Evangélikus Hittudományi Egyetem Vallás- és Társadalomtudományi Tanszékének tanszékvezető docense

Párhuzamos keresztutak

A történet vezérfonalát még tavaly nyáron, gondtalan turistaként kezdtem szálakra szedni, amikor Ciprus szigetén idegenvezetőnk a nyugati kereszténységnek igen keserű jövőt jósolt. Már csaknem kész volt a cikk, amikor karácsonyi várakozásunk csöndjébe berobbant a berlini vásáron történt szörnyű merénylet híre. Összeérték a szálak, s a történet végzetesen időszerűvé vált.

Famagusta

Pál apostol első missziós útja ide, az akkor Szalamisznak nevezett városba vezetett, sőt talán apostoli nevét is az ekkor megtérített ciprusi római prokonzul, Sergius Paulus neve ihlette. Később itt végezték ki társát, Barnabást. Famagusta a velencei uralom alatt Ciprus leggazdagabb kikötővárosa volt, aztán több száz éves török hódoltság, majd később angol fennhatóság következett.

A múlt század hatvanas-hetvenes éveiben virágzó üdülőhely volt, de az 1974-ben bekövetkezett török megszállás óta a pusztulás és elhagyatottság fészke. Körbekerített szállodaváros, romba dőlt, sokszorosan kifosztott hotelokkal. A ciprusi törökök sem bíznak abban, hogy tartósan berendezkedhetnek szakadár államuk e szegletében, hagyják tehát pusztulni. Van azonban Famagustának – török nevén Gazimağusa – egy virágzó része is:

a bazárnegyed, középpontjában hatalmas gótikus katedrálissal. A gyönyörű épület, a Szent Miklós tiszteletére épült székesegyház a 16. század vége óta a hódító, Lala Musztafa pasa mecsetje... A város többi gótikus temploma régóta romokban.

A Szentföldről elűzött szerzetesek a 14–15. században több száz templomot építettek. Úgy tudják a helyiek, hogy az év minden napján más templomban imádkozhattak. A Szent Miklós tiszteletére emelt székesegyház, az egykori koronázótemplom épségben átvészelte a muzulmán időköt, de mecset lett. Belül mindent az iszlám szabályai szerint rendeztek el: dísztelen falak, a lerombolt ólomüveg táblák helyén csupasz ablaküvegek, a padok helyén hatalmas imaszőnyeg. Az egyik tornyon aránytalanul kicsi minaret csúfítja a gótikát.

Idegenvezetőnk szinte biztosra veszi, hogy ilyen jövő vár a nyugat-európai székesegyházakra, például a reimsi katedrális-

ra is. Közel egy időben épültek. Van a templombelsőnek azonban egy szeglete, amely őrzi a keresztény múltat, s amelyet a látogatási időben megmutatnak az idegeneknek: egy néhai püspök épen maradt szarkofágját. Egyébként faláda rejtje a díszes kőfaragványt, nehogy megzavarja a muzulmán ájtatosságot. A szarkofágot rejtő láda tetejét az idegenek kedvéért kérésünkre lehajtják. Gyulaféheváron a székesegyházban csak megrongált Hunyadi-síremléket láthatunk, Székesféheváron is lerombolták a királysírokat. Famagusta tehát jobban járt.

Moszul

Az Iszlám Állam fegyveresei két éve foglalták el az iraki Moszult, az ószövegségi Nínivét és környékét. Ez lett kalifátusuk székhelye. Elűzték vagy megölték a kisebbségben lévő keresztényeket és mindenkit, aki nem tért át rögtön a muzulmán hitre, és nem állt be harcolni közéjük. Moszul most már hónapok óta ostromzár alatt van, minden házáért elkeseredett harcot vívnak az iraki kormányerők és a kurd fegyveresek az iszlámistákkal. Vannak már felszabadult, de teljesen elpusztult körzetek, például a városból tizenhárom kilométerre fekvő Bashika.

November 19-én, egy szombati napon a helyi Szent György-templom csúcsára a

Egykor Szent Miklós-katedrális, ma Lala Musztafa mecsete

Franciaországi párhuzam – a reimsi dóm

Helyreállították a keresztet Bashikában

kurd harcosok, a pesmergák visszahelyezték a keresztet – persze nem az eredetit, a díszesen faragottat. Abból csak szilánkok maradtak, mint ahogy a keresztény gyülekezet is szétszóródott. A püspök, Afran al-Khoury tartotta az istentiszteletet, amelyen azonban zömmel csak a nem keresztény, hanem jezid kurdok ünnepelhették az egykor száznegyvenezres városka bevételét. A pesmerga név azt jelenti, hogy „szembenéz a halállal”. Ki tudja, mikor térhet vissza az elűzött keresztény gyülekezet, amelynek az iszlám uralom alatt a halállal kellett szembenéznie.

Stockholm

Egy éve nagy port kavart, hogy Eva Brunne, Stockholm evangélikus püspöke indítványozta: távolítsák el a tengerésztemplom belsejéből a keresztet, hogy a városba érkező muzulmánok zavartalanul imádkozhassanak. Javasolta azt is, hogy jelöljék meg Mekka irányát is, hogy tudják, merre kell térdepelniük.

Az evangélikus püspök kezdeményezését pró és kontra sokan kommentálták az interneten, szinte vallásháborús jelleget öltött az indítvány által felkorbácsolt vita. Volt, aki szerint Luther Márton forogna sírjában, mások pedig újra időszerűnek tartották, hogy a reformátor mintegy ötszáz éve elhangzott antiszemita mondatait ragadják ki szövegkörnyezetükből. A „trollok” persze sokszor említették azt is, hogy Brunne asszony nyíltan vállalja lesbizuk voltát, vagyis szerintük igazi botrányhős.

A stockholmi keresztbotrányról így tehát sokan hallottak, de azt kevesebben tudják, hogy Brunne asszony javaslatából nem lett semmi: ő nem a tengerésztemplom kerületének püspöke, tehát semmiképp sem dönthetett, a helyi gyülekezet viszont kerek perec

Karácsonyfát ostromolnak muszlim migránsok Svédországban

elutasította a multikultúra ilyenforma megvalósulását. Talán emlékeztek Nagy Konstantin császárra, akinek a korabeli krónikák szerint az angyal megüzente: a kereszt jegyében győzni fog döntő csatájában. Stockholm azonban nem áll háborúban, csak megváltozott a menekülthullámok hatására. A helyiek félnek ünnepelni, sok nyugdíjas éppen a napfényes Ciprusra utazik.

Budapest

A *Cifra palota* igen népszerű gyermekdal-gyűjtemény, hároméves unokám is betéve tudja a szép magyar népdalokat. Sokkal eredetibb dallamokon nő fel az a gyermek, aki nem a televízió nyugatos énekeire, hanem a *Sárga csikóra* vagy a *Hopp, Juliskára* táncol.

Feltűnő azonban, hogy a szerzőgárda nem következetes. Vannak a hagyománytisztelők, akik a DVD rajzain a templomokra keresztet tesznek, míg multikulturális szemléletű társaik csak csupasz tornyokat mutatnak, igaz, harangot ők is rajzolnak. A kispircsi faluvégén például van kereszt a templomtornyon, míg a budai templom

csúcsa üres. Van egy dal, amelyben a hétalvókat ébresztgetik a gyermekek: „János bácsi, keljen fel, harangoznak délre.” Itt csak harang van, kereszt nincs – János bácsi ma is mélyen alszik. Mindez azonban csak egy szelíd változata a kereszténységhez való viszonyulásnak, hiszen az ötvenes években az út menti kőfeszületeket döntögették az elkötelezett pártmunkások, vagy sorra lefejezték őket, a templomoknál meg zakatoltak – ezek viszont csak gyermekdalok. Az már persze felnőttuncsúság, hogy a kereskedelmi adók rémfilmjein a negatív hősök nyakában többnyire kereszt lóg.

Nálunk a Mikulás még senkit sem zavar, igaz, hogy az ötvenes évek módjára sokan Téliapónak becézik. Az egyesült államokbeli Minnesotában viszont a hírek szerint már nincs semmilyen Mikulás, mert a helyi muzulmánok szerint ő aztán igazi hitetlen gyaur. Brüsszel főterén sincs adventi keresztény díszítés, és több angol iskolában nem ünneplik a karácsonyt, nehogy felfordulást okozzon a muzulmán diákok körében. Itthon még nem jutottunk ilyen mélységéig, és a várakat is sorra felújítják – Diósgyőrt, Visegrádot, Csókakőt s persze Eger várát... Mint műemlékes barátunk tréfásan megjegyezte: jöhetnek újra a törökök, ilyen erős váraink sosem voltak.

● B. WALKÓ GYÖRGY

TAKARÓ MIHÁLY

Látogatás a Colosseumban

Halálba marcangolt hittestvéreim a Colosseum arénájában!

Kései, nyápic-hitű utódokat köszönt, ki néha már a Bibliát se nyitja ki!

Ezzé lettünk. Újkori nyavalygók, félszívű gnómjai a hitnek.

Európa most készül letörölni arcáról fáklyáktól fénylő arcotok. Elfeledni lángotok, mely szurokba mártott testetekből áradt

s mi, turisták, borzadva hallgatjuk a csalogató históriává tompult régi hiteket, égő csodákat.

Imitatio Christi! – hallom utolsó sikolyotok... Érzem porba hulló véretek édeskés szagát, és siratom magam, magunk... Kereszttel nyakunkban árulóitok vagyunk.

Róma, Európa, széttört, elhányt keresztkekből – Romhalmaz! Kyrie eleison! Urunk, irgalmaz!

Lelki harmatcseppek

Megjelent a 97 éves Pecznyík Pál legújabb könyve

Az 1919. november 18-án Kiskőrösön született evangélikus költőnek a Magyar Evangéliumi Rádió Alapítvány (MERA) műsoraiban sok éven át elhangzott áhítataiból jelentett meg a közelmúltban harminc írást – a szerző válogatásában – az Ébredés Alapítvány; mintegy születésnap ajándékul az eddig őt csak versmisszionáriusként ismerő olvasóknak. Legyen ez a híradás szín-

tén születésnap megemlékezés is egyben Isten földi zárandokáról, aki az interneten még 97. életévében is hetente szerteküldi újonnan írott, költeményekbe foglalt bizonyágtételeit, amelyeknek a száma immár a háromezret is meghaladja.

A *Lelki harmatcseppek* címet viselő válogatás bevezetőjében *Egy zárandok éneke* címmel élettörténetét foglalta össze Pecznyík Pál, aki egyházunk legidősebb diakónusa. Innen tudhatjuk azt is, hogy 1943. március 31-én vette fel a Főbé Evangélikus Diakonisszaegyesület vezetősége az egyesület tagjainak sorába, és azonnal be is vonult a budapesti Hűvösvölgyben lévő anyaházba, ahol előbb növendékként, majd jelöltként, végül próbatestvérként élt és szolgált.

A rádiós áhítatként elhangzott harminc tanúságtétel három fejezetbe tagolva olvasható a kötetben, s ezek címei összefoglalják az írások üzenetét: *A Felsőges oltalmában, Örökkévaló ígéret és Vigyázván, hűséggel*. Mindegyik egy-egy lelki harmatcsepp az olvasó szívének. A válogatás utolsó írásának utolsó mondatai hosszú földi szolgálatának mintegy ars poeticáját fogalmazták meg: „Készen állok, örömmel mennék már, de amíg mennyei Atyámnak célja van velem, maradok, hogy bennem és általam elvégezhessen, amit tervezett feőlem. Ám ha még

Pecznyík Pál: *Lelki harmatcseppek*. Ébredés Alapítvány, Pécel, 2016. Ára 400 forint. A kötet megrendelhető az alapítvány péceli telefonszámán: 28/452-334.

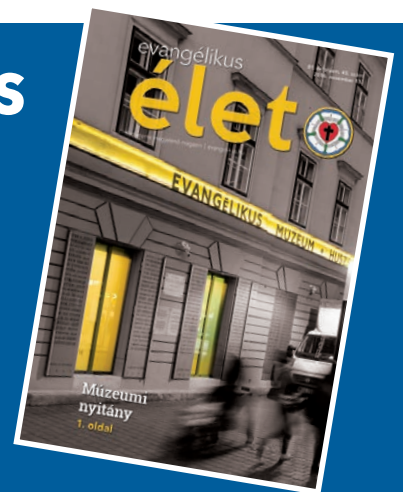
életet, próbálok mindennap élni az ő dicsőségére. Használjon engem az ő Szentlelke által, hogy bizonyágtélelem nyomán még sok drága veszendő lélek szabaduljon meg a bűnök halálos rabságából, és jusson el az örök élet boldog szabadságára!”

● GARAI ANDRÁS

Evangélikus Élet-előfizetés jelentős kedvezménnyel

Ha megrendeli lapunkat, és hoz magával még egy előfizetőt, akkor mindkettejük előfizetése ajándék hónapokkal hosszabbodik. Negyedéves előfizetéshez egy, fél éveshez két, egész éveshez pedig négy további hónap az ajándék.

Az Evangélikus Életet megrendelheti e-mailben a kiado@lutheran.hu címen és telefonon is: 06-1/317-5478 vagy 06-20/824-5518. Előfizetési díjaink: negyedévre 3900 Ft; fél évre 7800 Ft; egy évre 15 600 Ft.

A 2016. esztendő fénypontja nálunk a tetőfelújítás volt. Nincs felőle semmi kétség: vihettem a gyerekeket állatkertbe, vídámparkba, tropikáriumba, kiállításra és strandra, nyaralni és kirándulni, egyik sem ért annyit, mint az a bő hét, míg az ácsok nálunk dolgoztak. Először bosszantott a dolog, de ha jobban meggondolom, magam is úgy vélem, öröm volt megismerkedni az öreg Árvai Ivánnal meg az öt legényével. Azt hiszem, szegényebbek lennének ilyen emberek nélkül.

A tetőcserére jó sokat kellett gyűjteni és várni is, úgyhogy amikor megérkeztek az ácsok, az egész család inkább ujjongott, mint félt a közelgő felfordulás ellenére is. Az öreg mester láncba állította a fiatalokat meg a családot, úgy adogattuk le a palát kézről kézre. A sort ő maga zárta, és ahogy figyeltük, később is csak letről irányította a munkát. A fiúk kiabálták le a méretet, ő vágta a cserepeket, közben – amikor volt néhány nyugodtabb perce – a gyerekeinknek történeteket mesélt, minden csacsogást meghallgatott, beültette őket az autójába, és még az ácsceruzát is kipróbálhatták. Mindközben ügyesen távol tartotta őket a veszélyes helyzetektől, és még egy kis cukorkát is talált nekik a zsebe mélyén – szigorúan csak ebéd utánra.

Én eleinte csak messzebről figyeltem, de aztán elkerülhetetlenül akadt olyan feladatom, amikor a közelében kellett lennem munka közben. Míg a fiúk pihentek, míg a fenn dolgozók utasítására várt, mégis elbeszélgettünk. Így kapkodtam el kis darabonként a történetét, amelyből végül összeállt a kép. Megértettem Iván bácsi hivatását.

„Minket a szüleink nagyon szerettek. Egyszerűen, de szépen, rendszeren neveltek bennünket. Minden vasárnap reggel megfürdöttünk, és ünnepelőben ment az egész családunk a templomba. Édesapám, édesanyám meg mi kilencen – gyerekek. Olyan természetes volt ez, mint hogy déli harangszóra az asztalon vár majd az ebéd. Fel se merült bennem, hogy ez másképpen is lehetne, egészen tizenkét éves koromig. Akkor csak elgondolkodtam rajta: hogy van az, hogy a többi padban mind öregek ülnek, s nincsen más gyermek, csak mi a testvéreimmel. Meg is kérdeztem édesanyámat, miért van ez így. Ő komolyan nézett rám.

– Jó neked itt, fiam? – kérdezte mélyen a szemembe nézve.

– Jó hát! – mondtam meggyőződéssel.

Hiszen tényleg olyan természetes és megnyugtató volt nekem a misén. Olyan volt az, mint egy igazi ünnep.

Iván bácsi hivatása

Akkor anyám megsimogatta a fejemet, és azt mondta:

– Na, látod, akkor a többiek vannak rossz helyen, te meg a jón – mosolygott rám. – Hanem tudod-e, te is tehetsz azért, hogy ők is idetaláljanak. Hogy ezt a jót megismerjék – tette hozzá valami távolba révedő tekintettel.

– Úgy lesz, édesanyám! – vágtam rá lelkesen, s már szaladtam volna, hogy ne zavarjam a gondolkodásban, de a vállamra

resztapámmal elbeszélgettek egy pohárka saját bor mellett, oda-odaintett, megsimogatta a fejemet, és adott egy kortyot a maga poharából.

– Tudod, Pista – mondta alig leplezett büszkeséggel a hangjában –, ez az én Iván fiam készül a papi hivatásra.

Én csak szerényen mosolyogtam. Tudtam, hogy nem illik a felnőttek beszélgetésébe beleszólni, csak akkor felelünk, ha kérdeznek. Nem értettem pontosan, miről fo-

KÉPUNK ILLUSZTRÁCIÓ

tette a kezét, az arcomat a két keze közé simította, és úgy suttogta büszkén, mégis kis szomorúsággal a szemében:

– Mindig sejtettem...

Hogy mit sejtett, azt nem mondta el. Ettől kicsit feszengtem is. Mocorogni kezdtem zavaromban. Erre eleresztett.

– Jó van, fiam, jól van.

Éreztem, hogy most valami fontos történt, hogy édesanyám örült a kérdésemmnek. Ezt abból is tudtam, hogy ettől kezdve sokkal komolyabban beszélt velem. A papunk is másként kezelt engem. Többet ministrálhattam, mint a testvéreim. Még a nagyobbaknál is. Anyám meg egy olyan szép hímzett fehér ruhával ajándékozott meg, ami szakasztott mása volt a papénak. Abban rázogattam a csengőt vasárnaponként. Apám meg vasárnaponként délután, amikor a ke-

lyik a szó, de jólesett az a csöppnyi kivétel. Hogy most több figyelem jut nekem, mint a többi nyolcnak, bár a testvéreimmel amúgy igen szerettük egymást.

Kicsit talán öntudatosabban is kezdtem mozogni, vagy csak akkor jött el az ideje, nem tudom, de kezdtek felfigyelni rám a lányok is. Egészen eddig csak pirulva és lesütött szemmel nézegettem a copfos, tovalibbenő, érthetetlen módon vonzó tünneményeket. Most egyik rám mosolygott, a másik olyan sokáig nézett, hogy már én kaptam el végül a tekintetemet. Meglepő és örült izgalmas volt, hogy ilyen módon a közelükbe férközhettek. Jó szaguk volt, mindig kacagtak, és ha az ember nézte őket, különös vágyak ébredtek a szíve mélyén, amelyek egyszerre voltak jólesőek és fájdalmasak. ▶

Nem beszélt nekem otthon senki erről, nem volt akkor szokás az ilyesmi. Az iskolában néhány csúnya szájú fiú hőzöngött vele, hogy volt együtt nővel, de őket, ahogy lehetett, kerültem. A képekről meg, amiket egymás közt mutogattak, olyanokat álmódott az ember, hogy csak szégyenkezett reggel. Alig tudtam anyám szemébe nézni ilyenkor. És a képek még hetekig úsztak elő a legváratlanabb helyzetekben az emlékezetemből. Tudtam, hogy mérgező képek ezek, kerültem őket. De a lányokat nem annyira.

Ekkor már végzős elemista voltam, apám egy zacskóban meg-megcsörgette előttem a pénzt, amit a reálgymnáziumi tanulmányaimra tett félre nekem. Röstelltem mondani, hogy nem nagyon vágyom én olyan kunsztra, meg hát a családunk is erősen rászorulna arra a tömérdek pénzre. Jó volna új csizma a nővéremnek, új ködmön az öcsémnek, a ló is kehes. Meg aztán szívesen és örömmel nézegettem akkor már a tetőkön az ácsokat. Közéjük vágytam inkább, nem a reálgymnáziumba, ahonnan csak karácsonykor jut egy kicsit haza a szegény diák. Nem vágyott nekem egy porcikám sem oda. Csak nem merem szólni, oly igen büszkék voltak rám a szüleim. Gondoltam, majdcsak letelek az a négy esztendő is, aztán utána még mindig lehetek ács.

Akkoriban történt, hogy a félárva Kovács Erzsikének, aki a szomszéd utcában lakott, meghalt szegény édesanyja is. Így már nem volt neki senkije sem. Keresztapámék vállalták a gyámságot felette, míg elvégzi az iskolát, mert Erzsike hiába volt idősebb, az iskolapadban nehezebben boldogult. Szegény bizonyosan igen fáradt lehetett, mert sehogy sem fogott a feje, a betűk meg a számok nem az ő világa voltak. Annál inkább jeleskedett kézimunkaórán. Ő volt a legkülönb a hímzésben, varrásban, foltozásban. Egyébként kis szélfüttű, lenge leány volt, a fejét mindig lehajtotta, mintha szégyellné, hogy olyan magas. Pedig igen jól állt az neki. Meg a szemei is szépek voltak, ha rám nézett, én mindig elpirultam bele. De csak ritkán nézett rám, leginkább szégyenlősen maga elé pislogott a kötényébe, ahol a kezével babrált, mintha folyton fonna vagy krumplit pucolna.

Hát most, hogy jött a nyár, nem mentünk iskolába. Mindenki a határba járt dolgozni. Erzsikének is kellett menni a földekre a keresztapámékkal. Esteledett, amikor hazakerült onnan, s akkor mindig futott a temetőbe az anyja sírjához. Ott járt el előtünk, mind csak figyeltünk.

Nem akartam én nézni, csak úgy vonzotta a tekintetemet. Meg aztán sírt is, hát

én azt nem bírom, ha valaki sír. Hát elkezdtem vele együtt járogatni a sírhoz. Egyes lány volt, nem kísért senki, hát kísértem én. Segítettem neki körbekapálni a sírt, elrendezni rajta a virágokat. Vigasztalgtam, átfogtam a vállát, ő meg rám borult, és úgy szorított, hogy szinte fájt.

Eltelt így pár nap, hogy csak rídóglát, de aztán csak csendesedett. Kezdünk beszélgetni. Már akkor gondoltam, hogy na, nem is olyan buta leány ez az Erzsike, hát hogy elgondolkodik a jövőjén, mint egy felnőtt. Mindig arról beszélt, hogy ha ő férjhez megy majd, hogy fogja szeretni az urát, és mennyi gyermeket szül neki, egyik szebb lesz, mint a másik, s hogy ők milyen szépen fognak élni. Aztán egyre tovább kísértem én Erzsit. Az utcájuk sarkáig, a kerítésük végéig, a kertkapuig, a ház ajtajáig. Hát egyszer csak ott az ajtóban a nyakamba borult, és úgy szorította a nyakamat, mintha az élete múlta rajta.

Éreztem, hogy már megint pityog is, hát simogattam a hátát, hogy megvigasztaljam, ő meg csak szorított, mint aki sosem ereszt el többet. Megöleltem én is. És akkor a házban bent vigasztaltuk egymást még egy darabig. Ettől kezdve a temetőtől gyakran jutottunk el ideig. Erzsike már vidámabb volt, én meg örültem neki nagyon, hogy segítettem rajta, s hogy lám, ez nekem is ilyen jó.

Szépen telt-múlt az idő. Otthon sokáig nem tűnt ez fel, mert az esti munkákból már erősen kímélt engem édesapám, hogy – úgymond – szokják a hiányomat, s nélkülem is boldoguljanak. Hát nem szólt senki semmit, még Erzsike se, pedig ő nyilván érezhetett valamit, hogy másképpen van, vagy ilyesmi. Hanem egyszer csak ájtott hozzánk este a keresztapám. Úgy rángatta magával Erzsikét, mintha menten kész lenne megölni is a szemünk láttára. Kiabált is az öreg torkaszakadtából apámmal meg anyámmal.

– Szép dolog, mondhatom! Vallásosak vagytok, meg kegyesek. Ott ültök folyton a templomban, s aztán ha az ember egy pilanatra félrenéz, megrontják a gyenge lányt. Tessék, most hová menjen ez a szegény árva? Hát mihez kezdjen? Vigyem tán az angyalcsináló asszonyhoz? Vagy bujdosson világga? Mert csúffá tették, és nincsen senki, aki gyámolítaná!

Először nem is értettem teljesen, mi lehet a baj. Csak apám meg anyám vörösödött erősen, én nem aggódtam, egyedül Erzsikét sajnáltam, hogy rángatják. Nem volt nekem lelkiismeret-furdalásom. Nem csináltam én semmi olyat a leánnyal, amit ő ne

akart volna. De hogy keresztapám ráncigálta, éreztem, hogy mégis nagy lehet a baj, s talán közbe kellene lépni.

– Ne bánts! – álltam elő. – Majd én gondját viselem, mint eddig is.

Erzsike meg félénken pirulva pislogott rám. És akkor a keresztapám csakugyan eleresztette, a kezét meg az én kezembe tette.

– Na, ez már beszéd, fiam! Így már más – mondta elégedetten. – Bár azért szebb lett volna várni még az esküvővel, hisz a gyászév se telt le. Na, de ha már így jártatok, akkor így van rendjén, hogy elvedd az Erzsit. A kicsi körül meg majd segít anyád. Ennek a kis árvának úgysincs mása rajtam kívül, a kenyér meg nekem is drága. Hát jobb helye lesz nálatok.

Apám meg anyám csak hallgatott. Nézték maguk elé nagyon. Aztán ahogy be-

KÉPUNK ILLUSZTRÁCIÓ

csukódott az ajtó Erzsikéék után, apám felállt, odalépett hozzám, és adott egy ol-tári pofont, hogy alig álltam meg a lábamon. Amikor ő is kiment, anyám is felállt, megfogta a kezemet, nagyot sóhajtott, és a szemében annyi szomorúság volt, hogy szólni se merem.

– Fiam, fiam! Hát a papi hivatás? Tudod, hogy arra szántalak... – mondta könnyes szemmel. Aztán csak hallgattunk hosszan.

Anyám eddig sosem nézett rám ilyen csalódottan, apám sem ütött meg ilyen erősen soha azelőtt, legfeljebb ha legyintett, odébb hessentett, ha éppen rossz helyen voltam, mint afféle gyermek. Amikor hátat fordítottak, mind azon gondolkodtam, hogy mit ártottam én nekik annyira, amiért így meggyűlöltek, de csak nem fért a fe-

jembe. Nem csoda, nem voltam még tizenöt esztendőse.

Néhány hétre rá aztán meglett az esketés. Csendes, szerény kis lakodalmunk volt abból a pénzből, amit apám a tanítástomra szánt. S aztán Erzsikém már nálunk lakott, és jó dolga lett. Anyám nem tudott sokáig haragudni, úgy nevelgette, tanítgatta őt is, mint a saját leányait.

Erzsikém meg megasszonyosodott, igen formás, gyönyörű telt lett, s hát nem egész fél esztendő múltán egy szépséges kisgyermeknek adott életet. Ő lett a mi Ignácunk a Szent Ignácusz vértanú tiszteletére. Aztán mire tipegni kezdett a fiacskánk, jött a kistestvér. Született nekünk a Gáborkánk a hírvívő Gábel arkangyal tiszteletére. S később a Bernát fiam, példaképemnek, az erős hitű Szent Bernátnak tiszteletére. Meg az

Ambrus fiam, aki Szent Ambróziusz egyházatyja tiszteletére kapta a nevét.

Szépen éltünk Erzsikémmel, nevelgettük a kicsinyeket. Közben telt az idő, eltemettük édesapámat, a testvéreim is mind férjhez mentek, megnősültek, kinek-kinek családja lett. Hanem édesanyám csak egyre emlegette a papi hivatást énnekem. Hogy ő engemet annak szánt.

Hát, nem tudtam, mit szóljak rá neki. Én akkor már ács voltam, s szerettem is, hogy az vagyok. A tetőről közel az ég, az ember a bőrére érzi a Jóistennek minden hangulatját. Ha süt a nap, ott fenn istenigazából süt. Ha esik az eső vagy szél fúj, az ember alázatosan meglapul a földön, érzi jól, hol a helye. S olyankor meg kell várnunk az alkalmas időt, míg ismét kirendeltetik. Addig állunk.

Sohasem hagyom a fiaimat kockáztatni. Az életet az Isten adta. Nem játék, hanem ajándék az. Minden este hálát adok, és minden vasárnapot megszentelek máig is. Mert nagy dolog ám, hogy itt vagyok ötven éve a szakmában, s nem volt körülöttem baleset. Mondják néha, hogy minek nem dolgozok vasárnap. Hogy a nyár az ácsnak a munkaideje... De nekem így van békében a lelkem. Meg hát vasárnap összejön a család is... Az ember nézi az unokáit, gyönyörködik, és ficáncol a lelke a boldogságtól. Megölelem Erzsikémet, és hálát adok, hogy nekem ilyen szép életem lett."

A fiúk a tetőn serénykednek. Iván bácsi lesi őket. Félszavakból is értik egymást. Olyan összehangoltak a mozdulataik, olyan gyengéd a civódásuk is. Jó a közeliükben lenni. A kicsinyeimet úgy kell bekergetni. Nem éhesek, nem álmosak, nem akarnak játszani sem, csak ácsosat. Ott koptatják a nadrágjuk ülepét most is a pincetetőn. Hogy le ne essenek, Iván bácsi a maradék tetőlécdarabokból könnyű kis létrát készített nekik, míg a fiúk nem szólították. Fél szemmel lesi őket, mosolyog a bajusza alatt. Egy-egy kedves szót is szól hozzájuk újra meg újra.

Hanem nekem csak fúrja az oldalamat a kíváncsiság.

– Hát az ötödik gyereknek mi lett a neve? – kérdezem, merthogy öt férfi dolgozik fenn a tetőn.

– Ő, az ötödik! Hát Mária! Hogy örült az anyja, hogy végre egy leánykát is kapunk. A hatodik meg Erzsó lányom. Gondoltam, a Boldogságos Szűzanyának az első tisztelője megérdemli, hogy megemlékezzünk róla. Meg hát az anyja is hálás volt érte, hogy az ő nevét viszi tovább a kicsi gyermek – mondja büszkén.

– Papi! Jöhét a... – kiált le az egyik fiú.

A szavaikat nem is értem, „ácsul” beszélnek. Iván bácsi fürgén adja fel a barba karú férfinak a kért dolgot, készíti rögtön a következő munkadarabot. A feladott anyag halad kézzől kézre szép összehangoltan. Dolgoznak serényen, nincs most idő tovább beszélgetni.

Hanem amikor esteledni kezd, csak megkérdezem a fiúk felől újra:

– Jaj, nincsen nekem több fiam, csak négy, akiket felsoroltam. Van még a két leány, de hát azok is milyen nagyok már! S az unokák, azok csak az igazi öröm! – lelkendezik csillogó szemmel.

– És ez az öt a tetőn? – kérdezem, mert most már végképp nem értem.

– Jaj, hát közülük csak az Ambrus az én fiam. Mármost úgy. A többi meg! – legyint. – Végére is mind az én gyermekem lett. Még kölyökkorukban csapódtak hozzám tanulóknak. Egyik innen, másik onnan. Nem tudom én, miért, de aztán megszerettem őket, maradtak, kitanultak. Mind becsületes, kiváló mesterember lett. Mehetnének önállóan, de azt mondják, együtt maradnak. Én már nem járok fel közéjük, csak itt lenn teszek-veszek. Ha gyengébben vagyok, otthon is maradhatok, nélkülem is boldogulnak. Ha jövők, kikérik a véleményemet, pedig már egyedül is jól döntenének, biztosan tudom.

– Papi! – szólítja valamelyik újra. – Gyere, innod kell, mert le fog tolni a mami, hogy ilyen kevés víz fogyott!

– Papi, te ne pakolj, mindjárt végzünk, ülj le az árnyékba, a mami szereti, ha nem vagy nagyon kimerült – mondja a másik.

A kalapjával legyezgeti a harmadik. A cipőjét oldja ki a negyedik, az ötödik meg már hozza is a kényelmes szandált a lábára. Mind egyformán bizalmasan beszélnek és viselkednek vele.

– Na, és melyik a magáé? Hisz mind papnak szólítja, maga meg mindet fiamnak – mondom neki nevetve.

– Az ott! Ő az Ambrus fiam, aki folytatja a mesterségemet – bólint a fejével az egyik felé. – A papi, lehet, anyám miatt van, anynyit mondogatta azt a papi hivatást, hogy felkapták a szót a gyerekek – pirul el az öreg.

– Ne kérdezze! – nevet rám az egyik barnára sült, poros arcú ács. – A papi kicsit szégyenlős. Mindenki papinak hívja különben, mert mindenkivel olyan, mint egy jó apa. Nekem is apám helyett ő az apám. Én már nem is ismertem az anyját, sose hallottam erről a papdologról, de neki tényleg a papi-ság a hivatása.

– Ja! – nevet a másik is. – Ő mindenki papija.

– Aki éjjel is megy, ha valakinek segítenie kell.

– Aki minden zokszó nélkül rendbe teszi a vihar után a cserepet ott is, ahol nem tudják meghálálni, csak köszönömmel.

– Akinél három évig laktam szakmunkás koromban, hogy kitanuljak, mert „úgyis volt egy üres szobájuk” – sorolják egymás szavába vágva.

– Na, menjük most már hazafele! – döröggi az öreg. – Erzsikém aggódni fog, hol vagyunk, ezek meg csak lötyögnek itt a semmiről. Fiaim, fiaim! – sóhajt somolyogva, nyitja a kaput az autónak, és közben önkéntelen mozdulattal megsimogatja az arra okvetetlenkedő kisfiam fejét.

● FÜLLER TÍMEA

Leltározás a Luther Kiadó könyvesboltjában. Tájékoztatjuk tisztelt vásárlóinkat, hogy könyvesboltunk (1081 Budapest, Kiss József u. 2/a) január 15-ig zárva tart. Nyitás: január 16-án, hétfőn. Megrendeléseket január 16-tól tudunk teljesíteni. Könyveinket ez idő alatt megvásárolhatja a Huszár Gál könyvesboltban (1052 Budapest, Deák tér 4.). Megértésüket köszönjük!

A budavári evangélikus szabadegyetem következő alkalmát január 9-én, hétfőn 19 órai kezdettel tartjuk a Bécsi kapu téri evangélikus templom kápolnájában (1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 28.). Dr. Fabiny Tamás püspök áhítatát követően dr. Csepregi Zoltán egyháztörténész-professzor, az Evangélikus Hittudományi Egyetem tanszék-vezetője tart előadást *Kortársunk, Luther Márton* címmel. A belépés ingyenes, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Taizé-ima és énekegyüttlét. A rákosszentmihály-sashalmi evangélikus gyülekezetben (1161 Budapest, Hősök tere 10–11.) minden hónap második keddjén, legközelebb január 10-én 18 órától Taizé-ima és énekegyüttlét. Minden alkalommal van igehirdetés is. Információ: Gyertyafeny.lutheran.hu.

8. KÖSZI-tábor Nagyvelegen február 2-tól 5-ig. Az új *Téli berek* értékkereső tábor azoknak a 18–29 éves fiataloknak szól, akik még nem családos fiatal felnőttként keresik az útjukat, vagyis érettségizők, főiskolások, egyetemisták, pályakezdők. A tábor mottója 2017-ben: *Válaszúton*. A fiatal felnőttkor buktatóit és örömeit, választásait és megoldásait járjuk körbe ezen a hosszú hétvégén, amely szerető barátokkal, sok szabadsággal, ugyanakkor közös élményekkel és együtt gondolkodással vár. Kikapcsol a mindennapokból, és újratölt hittel, energiával. Felnőttként beleszólásod lehet a programokba, mégis gondtalanul játszatsz és szórakozatsz, akár egy gyerek! Ugye számíthatunk rád? A részvételi díjakról, a kedvezményekről és a technikai részletekről a KÖSZI honlapján tájékozódhatsz: www.koszi.net. E-mail: koszi@koszi.net.

„Emberré és családot építünk.” Február 3-tól indul a *Válóháló* – elváltaknak. Az alkalmakat péntekenként 19 órától tartjuk Budapesten, az I. kerületben, a Szilágyi Dezső tér 3. szám alatt. Kit hívunk? Elváltakat. Mit adunk? Tizennégy hetes kiscsoportos képzést bibliai alapokon; közösséget, életszemlélet-váltást a pusztá gyógyulás helyett. Mit kérünk? Rendszeres, aktív részvételt. A tanfolyam teljes díja 12 ezer forint: két részletben fizetve 2 x 6000 forint, egy összegben fizetve kedvezményesen csak 10 ezer forint. Szeretettel várunk! Jelentkezés: paksy.mariann@gmail.com; www.valohalo.hu. Telefon: 20/886-1934.

Ökumenikus világimanap. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának (MEÖT) női bizottsága idén is csatlakozik a világimanap globális eseményéhez. Március 3-án, pénteken a Fülöp-szigetekért fogunk világszerte huszonnégy órás imaláncban imádkozni. A liturgia címe *Máté evangéliumának a szőlőmunkásokról szóló igeszakasza* (20,1–16) alapján: *Igazságtalanul bánok én veled?* Erre az alkalomra segíti a felkészülést a január 28-i előkészítő konferenciánk számos háttér-információval, praktikus tanáccsal, bibliatanulmánnyal. A konferencia helyszíne a MEÖT-székház (1117 Budapest, Magyar tudósok körútja 3.); időpontja január 28., 10 óra. A konferencián való részvétel ingyenes, azonban regisztrációhoz kötött, ezért kérjük, részvételi szándékát legkésőbb január 20-ig jelezze a Meot.hu/noim címről elérhető űrlap kitöltésével. További információk: www.facebook.com/vilagimanap; www.facebook.com/events/345605262469707.

Protestáns hősök

Mi a közös az első magyar nyelvű, Magyarországon nyomtatott könyv fordítójában és a zsoldárszerző katonaköltőben? Az első magyar enciklopédia szerzőjében és az első orvosi kézikönyv írójában? A nemzet mindenében és az árvizi hajósban? Ötven neves protestáns személyiségről olvashatnak a frissen megjelent kötetben.

A könyv megvásárolható a Luther Kiadó könyvesboltjában (1081 Budapest, Kiss József u. 2/A), a Bibliás könyvesboltban (1092 Budapest, Ráday u. 28.), valamint a Libri könyvesboltokban.

50 ÉVE HARANGÖNTÉS ÓRBOTTYÁNBAN
GOMBOS MIKLÓS
aranykoszorús
harangöntőmester

Kiváló magyar szakemberek által készített, külföldön is elismert magyar termékeket gyártunk (harangjátékokat is) a harangokkal kapcsolatos bármely munkához.

harangontes.hu – harangontode.hu

Levél cím: 2162 Órbottyán, Rákóczi u. 134. Pf. 10.
Telefon: 28/360-170, 30/948-9575, 30/728-8161.
E-mail: gombosmi@harangontes.hu,
info@harangontode.hu.

Harangok azonnal megvehetők (332 kg H, 167 kg Cisz, 75 kg Fisz). Érdeklődni lehet a 30/728-8161-es telefonszámon.

GYÁSZJELENTÉS

Fájdalommal, de Isten akaratában megnyugodva tudatjuk, hogy Szakál Árpádné, a takácsi, majd a kemeneshőgyész-magyargencsi evangélikus gyülekezet volt kántora 2016. december 2-án hazatért Urához. December 7-én a nagykanizsai temetőben vettünk tőle búcsút.

A gyászoló család

Kövessen bennünket a Facebookon is: facebook.com/evangelikus
Magyarországi Evangélikus Egyház – Életközelen vagyunk

Spagetti carbonara

Hozzávalók

fél kg spagetti
4 db tojás
2 ek. olívaolaj
12 szelet bacon (csí-
kossa)
1 gerezd fokhagyma
5 dkg parmezán

Elkészítés

A tésztát megfőzzük. Egy nagyobb serpenyőben ropogósra sütjük a felcsíkozott bacont. Hozzáadjuk a megroppantott fokhagymát is, hogy a zsíradék átvegye az ízét. A megfőtt tésztát leszűrjük, és félretesszünk egy deci főzővizet. A fokhagymákat eltávolítjuk, és a tésztát a baconös serpenyőbe tesszük. A tojásokat felverjük, hozzáadjuk a félretett főzővizet, sózzuk-borsozzuk, és a tésztához keverjük. Az egészet összeforgatjuk, és a reszelt parmezánnal megszórva tálaljuk.

• M. T. ZS.

Irá étvágyat!

Páva

Bár hazája a távoli India és Srí Lanka szigete, az állatkertekből nagyon sokan ismerhetik. A Fővárosi Állat- és Növénykertben a pávák teljesen szabadon járnak, bárhol találkozhattok velük.

A kakas gyönyörű madár. Feje, nyaka és a begye bíborkék, aranyló és zöldes csillogással, háta zöld, alsóteste fekete. Megnyúlt felső farkfedői, a dísz tollak kék alapon zöldes és aranyló fényben csillognak. Ezt különösen napsütésben figyelhetitek meg. A tol-

lak végén vannak a pompás pávaszemek. A pávakakas dísz tollai tehát nem farktollak, farka jelentéktelen, rövid, alig látszik.

Hazájukban a pávák kis csoportokban járnak, egy-egy csapathoz egy kakas és három-öt tyúk tartozik. Kedvelik az alacsonyabb hegyvidéket, ahol a fák alatt és a bokrok között az avarban keresgélnek rovarok, magok, alkalmilag apró gerincesek után. Óvatos madarak, különösen a kakas figyelő állandóan a környezetét. A tigris közeledését például nagyon gyakran a páva figyelmeztető kiáltása jelzi. Nem szívesen repülnek: ha a közeli mezőgazdasági földekre látogatnak, és ott megzavarják őket, futva térnek vissza az erdőbe. Éjszakára viszont, akár a mi fácánjaink, fákra szállnak fel, ahogy a vadászok mondják, felgallyaznak. A hajnali órákban érkeznek ismét a földre, a kakas ilyenkor hallatja a leggyakrabban erős, nyávogó-rikácsoló kiáltását. Ha a budapesti állatkertbe látogattok, ezt a hangot esetleg ti is hallhatjátok. Annyira jellemző rájuk ez a hang, hogy az Indiában járt utazók mind megemlékeznek róla.

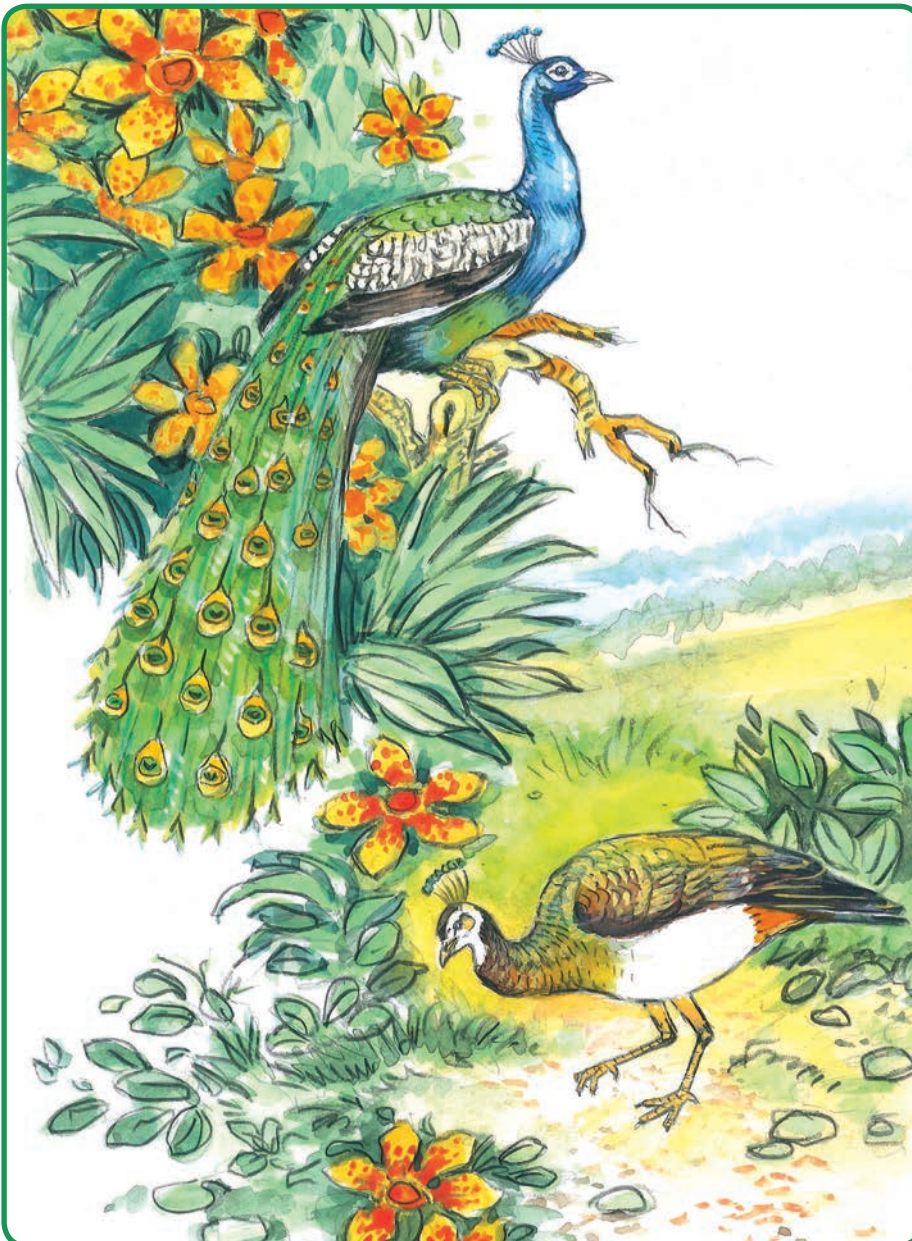
A felül barna, torkán, begyén és alsótestén fehér tyúk a bokrok alatt kapar egy sekély mélyedést, abba száraz leveleket, növény szájakat húz össze, és oda rakja le a tojásait. A kikelő csibéket egyedül vezeti, a kakas nem törődik velük.

A páva Európába telepítését Nagy Sándornak tulajdonítják. A madár húsa a nagy lakomák állandó fogása volt. Hogy az első pávák mikor érkeztek hazánkba, nem tudjuk.

● SCHMIDT EGON

Kérdések

1. Milyen hosszúak a kakas dísz tollai?
2. Hány tojás van a fészkekben?
3. Milyen színűek?

RAJZ: BUDAI TIBOR

A budapesti állatkertben a krokodilház bejáratánál a korláton már többször láttam pávakakast üldögelni. Egészen közelről lehet gyönyörködni benne. Ha találkozol vele, fényképezd le, és a képet küldd be szerkesztőségünkbe. Címünk: Evangélikus Élet szerkesztősége, 1091 Budapest, Üllői út 25.; e-mail: evelet@lutheran.hu.

Honnan tudod olyan biztosan? Amikor egy nyomozó valami nagy titokra akar rájönni, apró jeleket kutat. Keresi az alig észrevehető nyomokat. Kérdegeti az embereket, ki mit látott, ki mit hallott. Közben nemcsak a szavakra figyel, hanem fürkészi az emberek tekintetét, mozdulatait is, hátha elárulnak magukról valamit. Így tud rájönni, kinek mi van a szíve mélyén, ki volt az, aki elkövette a gonosztettet.

Messze földön, napkeleten bölcsek fürkészték a csillagokat. Jeleket kerestek bennük. Ők Isten titkát kutatták. Nem tudták biztosan Istentől, hogy jót akar vagy rosszat, szereti-e az embereket, vagy haragszik rájuk. Nem ismerték őt. Egyszer azonban különös jelet vettek észre az égen. Érezték, hogy ez majd nyomra vezeti őket. *Máté evangéliumának* 2. fejezetében, az 1–12. versben megtalálod a történetüket. Ebből megtudhatod, hogy Isten maga akarja megosztani a titkát minden emberrel, aki őt keresi. Isten nem haragos király, akitől félni kell, hanem örömet és szeretetet hoz közénk, ahogy azt egy kisgyermek születésekor is érezzük.

► Téged milyen kérdés foglalkoztat? Ha megírod, a *Töprengő* szívesen keresi veled együtt a választ.

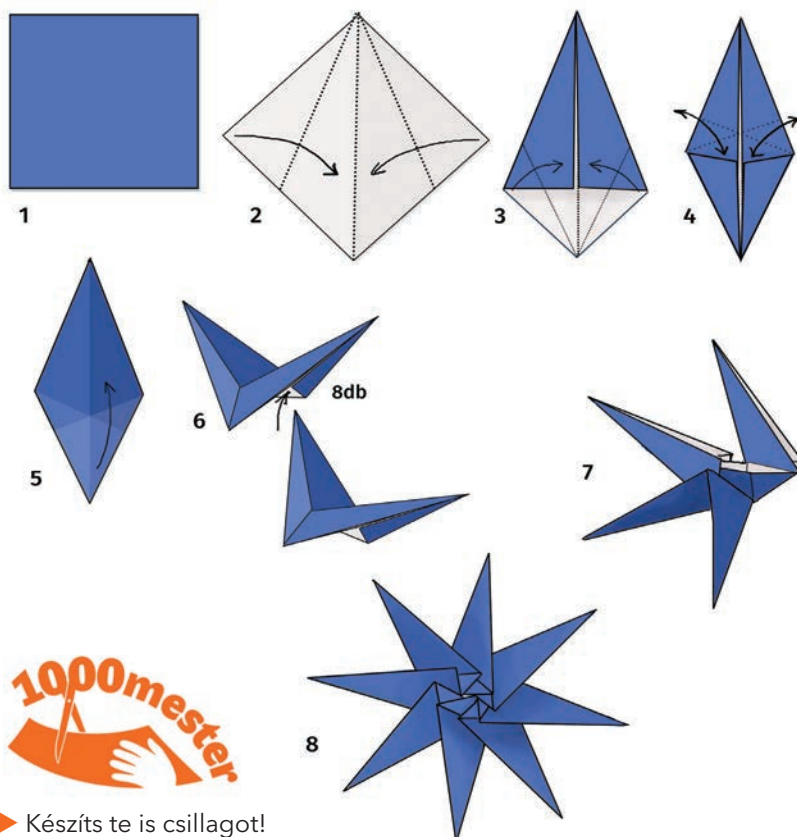

Mennyei Atyám! Előfordult, hogy nem hallgattam a jó tanácsra, és a magam feje után mentem, amiből aztán baj lett. De olyan is volt, hogy én tudtam jól valamit, amivel segítettem megelőzni valami rosszat. Kérlek, taníts engem, hogyan kell téged követni, a te utadon járni, mert az minden embernek a javát szolgálja. Ámen.

REJTVÉNY

► Honnan tudták a bölcsek olyan biztosan, hogy lennie kell valahol egy új királynak, akit Isten küldött? Ha a megfelelő sorrendben olvasod össze a legfényesebb csillagok betűit, megtudod, mit mondtak ők erről. A helyes megfejtést szerkesztőségünk címére beküldők között jutalmat sorsolunk ki. Neved mellett az életkorodat is tüntesd fel!

► Készíts te is csillagot!

Új nap – új kegyelem

Vasárnap (január 8.) Majd magával vitte [Jézust] az ördög egy igen magas hegyre, megmutatta neki a világ minden országát és azok dicsőségét, és ezt mondta neki: Mindezt neked adom, ha leborulva imádsz engem. Ekkor így szólt hozzá Jézus: Távozz tőlem, Sátán, mert meg van írva: „Az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!” Mt 4,8–10 (2Móz 20,23; Mt 3,13–17; Róm 12,1–3[4–8]; Zsolt 72) Az első kísértés Jézus felé, hogy szükségleteinek kielégítése végett éljen vissza istenfiúságával. Őt azonban Isten szava jobban táplálja, mint az étel és ital. A második kísértés, hogy éljen vissza isteni erejével, önmagát állítsa a központba. Nem teszi, mert ő Isten választottja, felkentje, megbízottja. Harmadik kísértésként az ördög a föld összes birodalmát neki adná, csak szolgálja őt. Jézus nem hajol meg a kísértő előtt, hanem Istent imádja Uraként.

Hétfő (január 9.) [Jézus] így szólt [a meggyógyítottokhoz]: Menj haza a tiedhez, és vidd híruil nekik, milyen nagy dolgot tett veled az Úr, és hogyan könyörült meg rajtad. Mk 5,19 (2Krón 32,24–25; ApCsel 10,37–48; Lk 4,22–30) Jézus megparancsolja a meggyógyítottaknak, hogy menjen a házába. Szüksége van egy helyre, ahol otthon érzi magát. Nem idegenedhet el önmagától többé, éreznie kell önmagát és az övéit. Rá kell lépnie a hazavezető útra. Jézus két lépésben ad mattot elidegenedésünknek: megajándékoz a hittel, hogy Isten elfogad minket mindazzal együtt, ami bennünk van; újra és újra felráz bennünket, hogy útra keljünk. Ez az út hazafelé, önmagunk és szereteteink felé vezet.

Kedd (január 10.) Jaj azoknak, akik azt mondják a rosszra, hogy jó, és a jóra azt, hogy rossz, akik a sötétséget világosságnak, a világosságot pedig sötétségnek mondják! Ézs 5,20 (1Pt 2,21–22; 1Kor 2,11–16; Lk 4,31–37) Sötét éjszaka van, sötét gondolatok, sötét alakok, sötét tettek, sötét jövő, sötét halál. Csupán néhány apró fénysugár teszi barátságosabbá a zord világot. Pár sejtelmes jelzőfény, hogy teljesen el ne tévedjünk. Jött Valaki, akinek születésekor fényesség támadt a sötét mezőn; akinek bölcsőjére különleges csillag sugara hullt. Ő elmondhatta: „Én vagyok a világ világossága...” (Jn 8,12)

Szerda (január 11.) Az igaz megérti a nincstelenek ügyét. Péld 29,7 (2Kor 8,14; Róm 8,26–30; Lk 4,38–44) Az igaz ember tudja, hogy nincstelen. Lehet, hogy földi javakat tekintve nem nélkülöz, de tudja, hogy mindene, amiye van, Istentől van, aki csak akkor élteti őt, ha átáradhat rajta, és ezáltal a nincstelen a másik nincs-

telent gazdagítja. Milyen pontosan fogalmaz József Attila: „Hiába fűrésztöd önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat.” Oda kell lépni a másik nincstelenhez. Egyedül a személyes találkozás mossa el a félelmeinket, balítéleteinket. Egyedül a szívben lakó cselekvő irgalmasság képes diadalmaskodni a másik embertől elválasztó előítéleteinken. „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek” – mondja Jézus (Mt 5,7).

Csütörtök (január 12.) Irgalmas és kegyelmes az Úr, türelme hosszú, szeretete nagy. Zsolt 103,8 (Tit 2,11; Ef 1,3–10; Lk 5,1–11) Pál apostol a Galata-levéiben a lélek gyümölcseit sorolja: „...szereget, öröm, békesség, türelem, szívesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás.” (Gal 5,22–23) Ezen erények mindegyike a türelemre épül, amely tanulható, ám az út odáig szenvedéseken át vezet. De velünk az az Úr foglalkozik, akinek türelme hosszú, szeretete nagy. Egymás befogadásának egyetlen teherbíró alapja az, hogy Krisztusban Isten befogadottai lettünk. A kegyelem befogadóként lehetünk a kegyelem csatornájává egymás számára.

Péntek (január 13.) Dávid Fia, Jézus, könyörülj rajtam! Mk 10,47 (Ézs 30,19; Kol 2,1–7; Lk 5,12–16) Messiást vártak akkor. Messiást várunk mi is. Földi, emberi jellegű alakot, politikai szereplőt. Minden kor népe lázban égve várakozik. Jézus elutasítja ezt a címet, ezt a szerepet, ezt az elvárást. Az Emberfia, ahogyan magát nevezi, teljesen Istenhez tartozik. Nem a vágyak, az igények vagy az elvárások teremtik meg, hanem maga Isten osztja meg vele és adja át neki hatalmát és dicsőségét. Nem a népakarat emeli fel, hogy annak végrehajtója legyen, hanem felhatalmazása a könyörülő Istentől van. Ő a könyörülő Isten megbízásából, Isten felhatalmazásával, Istennel teljes egységben szól és cselekszik.

Szombat (január 14.) Az Úr a te oltalmad. Zsolt 91,9 (Zsid 6,18; Mt 6,6–13; Lk 5,17–26) Gyanússá lett előttünk Isten minden parancsa és ígérete, és közben bizalmatlanok lettünk egymás iránt is. Kiüresedett Isten „Atya” neve, és formálissá vált a „testvér” megszólítás is. A „fentről” való Jézus Krisztus mindent nem a magasból, hanem mellénk lépő közelségből mondja. Nem ellenünk, hanem értünk mondja. Teszi is azt, amit a példázat szerint a tékozló fiú apja tett. Ezzel a megindokolhatatlan szolgálattal küzd a bizalmunk megszületéséért, Isten oltalmába való visszatérésünkért.

● MAKOVICZKY GYULA

Ára: 500 Ft

Evangélikus Élet – A Magyarországi Evangélikus Egyház lapja – megjelenik kéthetente

E-mail: evelet@lutheran.hu • EvÉlet online: www.evangelikusélet.hu • Hirdetésfelvétel: hirdetes@evelet.hu • Előfizetés: kiado@lutheran.hu
 • Szerkesztőség: 1091 Budapest, Üllői út 25. fszt. 2. Tel.: 06-20/824-5519. Szerkesztőségi titkár (hirdetési ügyek referense): BALLA MÁRIA (maria.ball@lutheran.hu).
 Főszerkesztő: T. PINTÉR KÁROLY (karoly.pinter@lutheran.hu). Olvasószerkesztő: DOBSONYI SÁNDOR (sador.dobsanyi@lutheran.hu). Korrektor: MÁTÉ TÓTH SZUSZÁNNÁ (matetot@gmail.com). Tervezőszerkesztő: SZABÓ DÁVID KÁROLY (david.szabo@lutheran.hu). Rovatvezetők: KENDEH K. PÉTER – Oratio oecumenica (peter.kendeh@lutheran.hu), SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA – A vasárnap igéje (mariann.matrai@lutheran.hu), LACKNERÉ PUSKÁS SÁRA – Gyermeknek (keszniegyul@gmail.com), TAMÁSY TAMÁS – Új nap – új kegyelem (tamytam@t-online.hu), DR. ECSEDI ZSUZSA – Cantate (ezsu@lutheran.hu), KOVÁCS ELEONÓRA – Thesaurus (eleonora.kovacs@lutheran.hu). Kiadja a Luther Kiadó (kiado@lutheran.hu), 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel.: 06-1/317-5478, 06-20/824-5518. Felelős kiadó: KENDEH K. PÉTER (peter.kendeh@lutheran.hu). Nyomdai előállítás: Konsilo Kft. (1022 Budapest, Tapolcsányi u. 6.). Felelős vezető: NAGY ZOLTÁN. Árusítja a kiadó. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Terjesztési ügyekben reklamáció a Magyar Posta Zrt. Hírlapüzletág telefonszámán: 06-1/767-8262 és a Luther Kiadónál • INDEX 25 211, ISSN 0133-1302. Előfizethető közvetlenül a kiadónál vagy postautalványon. Az előfizetési díj belföldön (illetve Románia és Szlovákia területén) negyedévre 3900 Ft, fél évre 7800 Ft, egy évre 15 600 Ft, más európai országba egy évre 52 500 Ft (167 euró), egyéb külföldi országba egy évre 61 400 Ft (195 euró). Csak a minden hónap 15-ig beérkező lemondásokat tudjuk az azt követő hónap elsejével regisztrálni, ellenkező esetben még egy hónapig jár az újság. Beküldött kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Címlapfotó: TOM SCHULZE.

2017

TELI BEREK

8. ÉRTÉKKERESŐ TÁBOR

NAGYVELEG | 2017.02.02-05. | **TŐLED JÓ!**

— VÁLASZÚTON —

FIATAL FELNŐTTEKNEK
KOROSZTÁLY: **18-29 ÉVESEK** WWW.KOSZI.NET

Olvass újságot határok nélkül!

Azonnal elérhető online lappiac

DIGITALSTAND

digitalstand.hu